

Előretolt

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

Vajdaság helyőrség

2018. október 20. I. évfolyam 1. szám

6 Törteli Réka versei

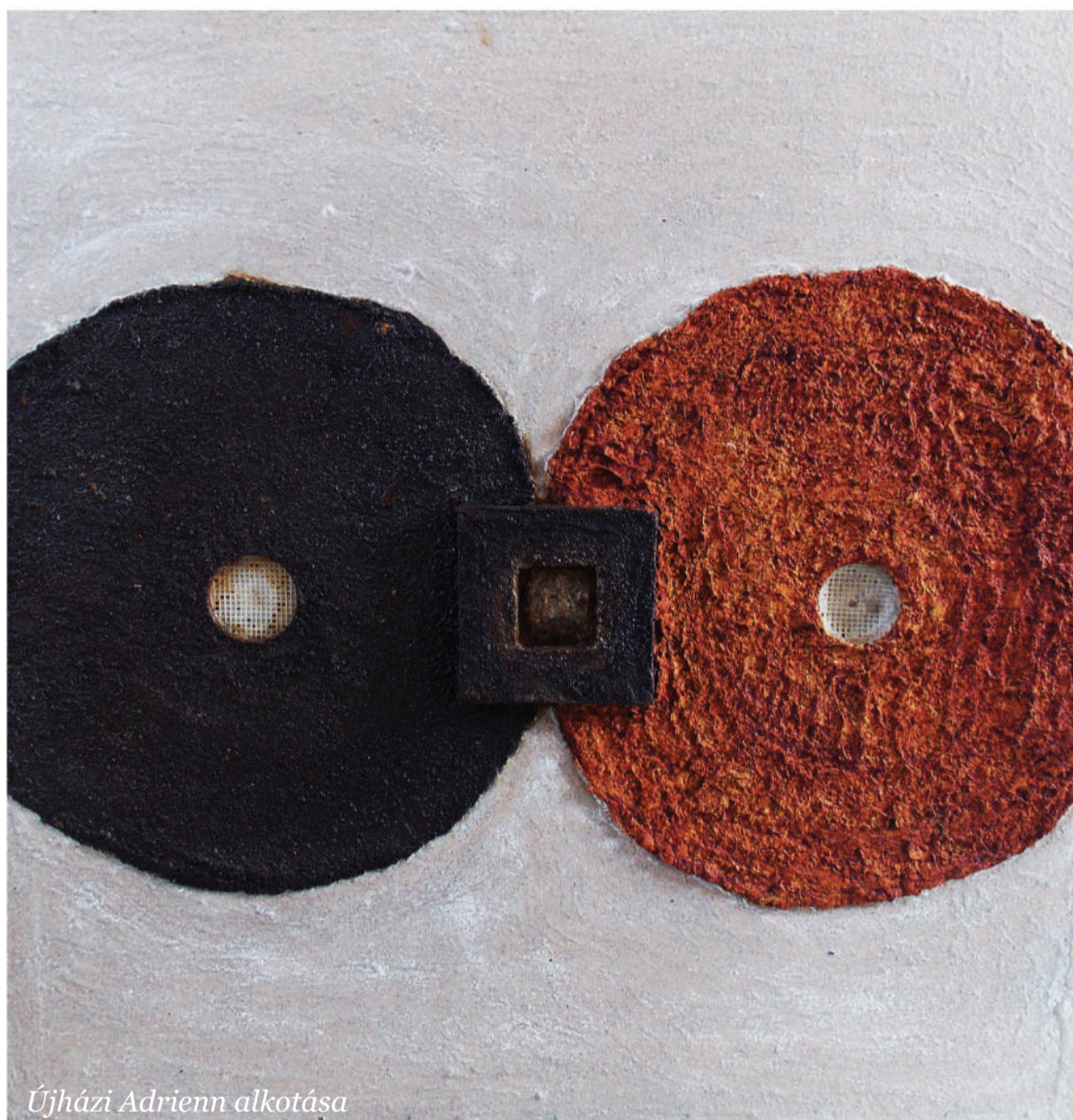
11 Eperjes Károly-interjú

14 Sáfrány Attila esszéje
15 a szabadságról

beköszöntő

Kárpát-medencei magyar irodalom

Szentmártoni János

Újházi Adrienn alkotása

Verebes Ernő

Ugyanezen az utcán

Ugyanezen az utcán
Más volt a földrajz negyven éve
Máshol a vége a hazajutásnak
Ma csak a szomszédnál kopoghat –
Hisz mellettem lakik időtlen –
Ki akkor én lettem volna

Árnyékként rakhatok újabb lakatot
Néhány évtizednyi bezártságra

Ugyanezen az utcán
Levedlett, személyes történetem
Elhagy, mint lekapcsolt vagont a szerelvény
Lassítva születik döntés a maradásról

Saját csúcsaim dőlnek meg velem
Ugyanúgy a folyóba omló házfalak sora
Miknek elázott romjain csődöt mond
A legnemesebb költészet is

Ugyanezen az utcán botladozom
Közben közelebb kerül minden
Eltévednék, de ekkor innen –
Hisz mindenhol voltam, csak éppen itt nem –
Akár egy pontokba szedett madárraj
Halk surranással felroppen a jámbor feledés

„Magyarország akkora, amekkorára a magyarul beszélők nyújtják.” – vallotta a magyar költészet utolsó apostola, a nemrég eltávozott Kányádi Sándor. Mernénk mi vitatkozni a mesterrel? Nyújtsuk inkább minél nagyobbra hazánkat, ameddig a szívünkben elfér. Ott ugyanis nem húztak trianoni határokat, sőt, még a tengeren túl is dobog sok-sok magyar mellkasában. Versében él a nemzet – hajolhatunk vissza játékosan e gondolat mentén egy korábbi költőhöz is –, és prózájában, képzőművészetében, zenéjében..., egyszóval: kultúrájában.

Meggyőződésem, hogy a magyar irodalom egy, még ha időnként szeretünk is erről vitákba bonyolódni. Akkor is egy, ha a különböző régiókban sajátos történelmi emlékek, szemléletek, ízek gazdagítják is. Mert mindez nem a szétagoltság bizonyítéka – épp ellenkezőleg: a sokszínűség fedezete. Ennek a gazdagságnak és sokszínűségnek a felmutatására és megörökítésére vállalkozunk, amikor az anyaországi után elindítjuk az Előretolt Helyőrség havonta jelentkező vajdasági, erdélyi, kárpátaljai és felvidéki irodalmi-kulturális mellékleteit. Erdélyben már a negyedik szám lát napvilágot, Kárpátalján és Felvidéken is elkészültek a próbaszámok, jelen lappal pedig útjára bocsátjuk a vajdasági mellékletet. Minden területen helyi szerkesztőség állt fel, amelynek tagjai nem csupán kiváló

alkotók maguk is, de jó ismerői szűkebb hazájuk, szülőföldjük kulturális örökségének és közösségi lélektanának.

Minden szerkesztőség szimbiózisban működik az anyaországgal, ennek eredményeképpen egy olyan irodalmi-kulturális érték- és információáramlást indítunk be az egész Kárpát-medencére kiterjedően, amely jelentősen segíteni fogja a vajdasági olvasót abban is, hogy megtudja, mi történik az erdélyi, a felvidéki, a kárpátaljai, az anyaországi magyar irodalomban és kulturális életben – és viszont. Mindezt még hatékonyabbá teszi majd egy központi portál, amelynek révén már nem csupán a Kárpát-medence határait nyújthatjuk Magyarországot, de a világ bármely pontján élő magyar olvasót is elérhetjük és megszólíthatjuk.

Nem kisebb célt tűztünk ki magunk elé, minthogy visszahódítsuk a kortárs magyar irodalom olvasóit, akiknek tábora az elmúlt két-három évtizedben igencsak megfogyatkozott, amiért az írók egy része olyan belterjes nyelven kezdett el írni, amit sokszor még maguk sem igen értettek. Az olvasás szeretete összefűz mindnyájunkat, és joggal várhatjuk el költőinktől, íróinktól, hogy műveikben a magunk életének nagy kérdéseire, küzdelmeire, kudarcaira és örömeire is hiteles igazolást találjunk.

Forgassák szeretettel mellékletünket, és ha jó szívvel tehetik, ajánlják másoknak is. Köszönjük!

Olvasásra biztató

Széljegyzet

Gruik Ibolya

Öreg barátom szerint, ahhoz, hogy biztos lábakon álljunk, hogy helyesen tudjunk dönteni saját életünket illetően, naponta meg kell élnünk azokat az élményeket, amelyeket a zene, az irodalom, a tánc, a művészet közvetít. Ezért fontos, hogy legyen magyar iskola, templom, színház, újság és tudós, művelt, gondolkodó nemzedék. Mert csak így, élményeink által érezhetjük magunkat otthon a világban. A sajátunkban is.

Mitől lesznek tartalmasak az élményeink? Az életünk mitől válik teljessé, valóban megéltté? Az irodalom, a zene, a történelem, a néphagyományok adják? Az anyanyelvünk, a magyarságtudatunk, a hagyományos értékeink? És vajon a kultúra csupán műveltséget jelent? Vagy mindazt a tudást, amit egy társadalom halmozott fel évek, évszázadok alatt? És hol a határa az értékek áramlásának? A házsorok, az utcák, a terek fogják közre? Vagy a rétekekkel, a folyókkal, a hegyekkel határos? Vagy önmagunkban kell keresgelnünk?

Öreg barátom úgy gondolja, a pusztából kiemelkedő templomrom, vagy a könyvtár szecessziós épülete ugyanúgy

kulturális közegünk része, mint a varázsködből felrémlő gyerekkori korcsolyázások emléke, az iskolapadba karcolt vallomások vagy a kannából kiloccsanó víz hangja. Egy szó, egy verssor, egy dallam. Nem tudjuk, miért, de csodásan hatnak ránk. Ezek az apró részletek, rezzenések vezetnek el bennünket azokhoz a mélységekhez, amelyekből emberi világot hozunk létre. És ez már irodalom. Vagy zene, képzőművészet és tánc. Élmények.

Öreg barátom nem csodálkozik el az embereken, akik verseket olvasnak, könyvet vesznek a kezükbe, hosszan vitatkoznak egy színházi előadásról, jár a lábuk a népzene ritmusára, újságot visznek a hónuk alatt. Szerinte a világ úgy kerek, ahogy van: kételkedőkből és reménykedőkből áll össze. Hogy melyik a vigasztalóbb álláspont, melyik segíti mindennapi küzdelmeinket, talán nem lehet kérdés. Az üres feszültség kétségbe ejt, bizonytalanságba hajszol, otthontalanná tesz. A küzdelmes válaszkérés reménnyel kecsgetet, élményt ad, biztonságot rejt.

Októberi számunk szerzői:

Bordás Győző (1948) író, nyugalmazott szerkesztő

Butterer Kiss Márta (1961) festőművész, képzőművészet szakos tanár (Újvidék)

Celler Kiss Tamás (1995) költő, az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatója (Szenttamás)

Döme Szabolcs (1988) író, magyar nyelv és irodalom szakos tanár (Zenta)

Fehér Miklós (1994) író, az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének mesterhallgatója, újságíró (Zenta)

Fodor István (1953) nyugalmazott szerkesztő, újságíró

Károsi Panni (1988) szociálpedagógus, közösségi munkás, szakíró, újságíró (Zenta)

Patyerek Réka (1996) kritikus, az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatója (Kishegyes)

Pekár Tibor (1943) nyugalmazott hegedűtanár, helytörténész (Szabadka)

Péter László (1958) grafikus, szakíró, tanár (Budapest–Székelykeve)

Sáfrány Attila (1969) esszéíró, valláskutató, újságíró (Kishegyes)

Sinkovits Péter (1946) nyugalmazott újságíró, író (Zenta)

Sutus Áron (1983) közművelődési szakember, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnöke (Szabadka)

Törteli Réka (2000) a zentai Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium képzőművészeti szakos tanulója (Zenta)

Újházi Adrienn (1995) festőművész, az újvidéki Művészeti Akadémia mester szakos hallgatója (Újvidék)

Verebes Ernő (1962) zeneszerző, költő, a budapesti Nemzeti Színház vezető dramaturgja (Zenta)

Élmények

Mihályi Katalin

Bevallom, a Szabadkai Városi Könyvtár kölcsönző osztályán rendszeresen végignézem a könyvtájdonságoknak, leginkább keresett műveknek fenntartott polcon, hogy mely vajdasági írók kötetei kapnak ezen helyet, mely könyvet hányan kölcsönözték ki. Örülök, amikor a könyvben lapuló kis kartonon, amelyen a kölcsönzés dátuma és az olvasó aláírása szerepel, azt tapasztalom, hogy igenis vannak olvasók, akik érdeklődnek egy-egy írónk nemrégifestékszágú műve iránt. Persze, sajnos korántsem annyian, mint ahányan keresik a hogyan legyünk boldogok/sikeresek/gazdagok jellegű kiadványokat, a népszerű pszichológiai műveket, kikölcsönzik a külföldi sztárszerzők kém, horror és álromantikus történeteit. Nem vagyunk mi kivételek, bármennyire is sajnálatos, de ez így van a világon mindenütt, elég a magyarországi kiadók havi könyvsikereinek a listáját végignézni, csak elvétve jelenik meg rajta igényes kortárs szépirodalmi mű, s a New York Times bestseller-listáját is a thrillerek, memoárok, életrajzi művek vezetik. Ez utóbbi lista kutatói vizsgálatuk során mindössze igazolták azt a tényt, amit sejteni lehetett: ha egy könyvnek jó a marketingje, a népszerűsítő hadjárat a művet felrepíti a sikerlistára.

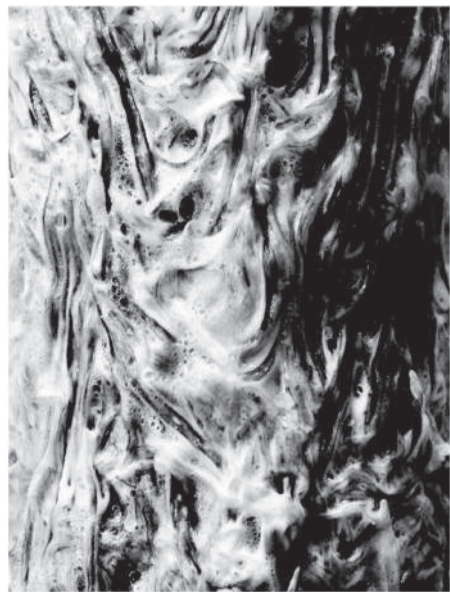
Ez a népszerűsítés a mi viszonyaink között természetesen nem parádés, rámenős reklámokat jelent, hanem azt, hogy a magunk szerény eszközeivel ráirányítjuk a figyelmet a most megjelent színvonalas irodalmi művekre, történeti munkákra, ízelítőt adunk olyan, a pályájuk elején álló, illetve egy- vagy többkötetes vajdasági szerzők legújabb alkotásaiból, amelyekről úgy érezzük, mindenképp számot tartanak az olvasó érdeklődésére.

Gyermekkoromban szülővárosomban, Kanizsán az egyik legjelentősebb esemény az író-tábor volt. Egy-egy író-olvasó találkozó után a könyvtárban azonnal utánanéztünk, mit lehet még találni az adott szerzőtől, és a napilapokban, a hetilapokban is rendszeresen elolvastunk az így megismert irodalmároktól minden verset, novellát, tárcát, irodalmi igényű riportot. Természetesen az irodalmi-kulturális mellékletben közölt más szerzők művei is felkeltették a kíváncsiságunkat, némelyik befogadásához persze még éretlenek voltunk, de éreztük, habár az írók, költők a saját világukat teremtik meg, de műveik

mégis a mi sorsunkat, mindennapjainkat, érzéseinket tükrözik. Így nevelődtünk néhány novellának, versnek köszönhetően a kortárs irodalmunk rendszeres olvasójává. A Tisza túlsópartján, Törökkanizsán második középiskolásként akadt a kezembe a szabadkai Üzenet folyóirat egy száma, amelyet a nem sokkal korábban elhunyt Bíró Miklós rajzaival illusztráltak. Elbűvölt képi világa. Amikor a következő évben Szabadkára kerültem, egyik első utam a városi képtárba vezetett, hátha a kiállított alkotások között rábukkanok még néhány rajzára. Rendszeres kiállításlátogatónak mondhattam magam, s azóta is fedeztem már fel képzőművészt lapban és folyóiratban közölt alkotásai alapján. Egy-egy színházi alkotás, zenemű, táncprodukció ugyanígy kerülhet érdeklődésünk fénykörébe.

Önbecsülésünkhöz, azonosságtudatunkhoz hozzátartozik az is, hogy tudjunk szűkebb pátriánk, de nemzetünk múltjának, közelmúltjának, jelenének jeles értékeiről, eseményeiről. A szakemberek, alkotók szívesen osztják meg velünk tudásukat, érzéseiket, gondolataikat. Hiszem azt, hogy mindenkinek akad olyan ráérős, nyugodt délutánja, estéje, amikor belefeledkezhet az olvasásba, elmélyülhet egy-egy versben, novellában, esszében, kritikában, tanulmányban, és van ideje még a képek minden részletét is alaposan megsejmelni.

Szeretnénk olyan olvasóbarát folyóiratot készíteni, hogy a fiatalok és az idősebbek, a városban és a falvakban élők, a legkülönbözőbb iskolai végzettségű, foglalkozású emberek is találjanak benne színvonalas, sokszínű, érdeklődésükre számot tartó olvasnivaló(ka)t.

Sűrített pillanatok

SZABADSÁGVÁGY

A szabadságvágy a verbalitásunkat, szókészletünket és gondolati rendszerünket meghatározó fogalmi képlet, amelyet minden építő jellegű szellemi ténykedés, így valamiképpen a vizualitásokkal elfoglalt képzőművészet is igyekszik kisajátítani. Ezért is érdemes komolyan vennünk az élet minden pillanatát, így a bennünk megfogható érzületeinket tükröző alkotási ösztönt is. Az áhítatban fogant művek a ránk feszülő átszellemültségükkel képesek hatni. A sűrített pillanatok, a gesztus értékű káprázatok ünneplésségét, az életet igenlő élményt személyes átélő képességünk adja meg. A nem mindennapos megélés-élményeink ösztönösen megindítják bennünk a kreatív továbbgondolások szövénységét.

Ez lehetne az alkotási ösztön magával sodró öröme. Mert mi mást adhatna a képekben alkotás élménye?

A teremtett világ utánzása a képzeletbeli újrateemtések kockázatmentes lehetőségével kecsegtet, az ötletadó ösztöne újabb felfedező élményszerűségeket tartogat a számunkra. A mindennapi átélésekben szövögetett képi valóság élvezetes gyötrelem: a jelhagyás feltöltődés élménye lényegében új értelmet ad az életünknek.

Mi a célunk az önkifejezés ábrázoló műfajával? Komolyra vehető üzenetnek véli-e jeladásainkat ma a technicista, lelki bajokkal küszködő ember, vagy csupán bohóckodásnak... és miként fogja értelmezni őket a jövőbeli?

Az öntörvényű jelhagyó embernek csillapíthatatlan a szabadságvágya. A művészember konok kitartással, egy elképzelt párhuzamos világ kiépítésén fáradozik, miközben a valóság leszűrésével foglalatossá válik. Alig törődve a harsány, anyagi világ akarataival, végelethetetlen küzdelmekbe bocsátkozik, önbátorító hittel, kitartással, határtalan szorgalommal.

Vonalka

Nulla dies sine linea – vagyis: egy nap se múljék el vonás nélkül. Egy egyszerű vonalka, a megörökített rajzi gesztus levonata is valós történeteink megteremtő hatására keletkezik! A torz(i)ók: egy kavics, egy falevél, egy arc vagy egy közönséges absztrakció megörökítése, töredékrészecskéként is jól érvényesülhet a tudatvilágunkban. De valójában minden alkotás valamiféle Veronika-kendő akar lenni, és az örökévalóságot célozza meg.

Mi a tette vágyásunk és a szabadságvágyunk lényege? Az éppen adott hangulati állapotok titkainak, mibenlétének megfejtésére való törekvés, amely miatt szükségünk van a valóság és az érzelmek kifejtésére: forradalminak hitt alkotói tettekre.

A művész zsenialitása a megérző, belelátó képességében van. A jelkereső/jelhagyó közvetítők, a tökéletesre vágyó, valóságot leképező Alkotók évezredek óta az egyetemes világ megértését és tolmácsolását szorgalmazzák. Életmű-torzóikat ránk testálják. Mennyi idő kell egy alkotónak ahhoz, hogy ezt megtegye? Hogy korának és talán az utókornak is sikeres művészzé váljon?

B. Szabó Györgynek 43, Balázs G. Árpádnak 94 esztendő jutott. Kondor Bélának 41, Szalay Lajosnak 86. Bíró Miklósnak csupán 27, Ács Józsefnek 76 év. Gálics Istvánnak 53, Benes Józsefnek 87.

Forradalmiság és hűség

„Amiként kezdtem, végig az maradtam” – írja Pilinszky egyik versében.

Szolgája a hűségnek, soha jobbat nem írhatott volna arról a teremtés iránti elkötelezettségről és áhítatról, amit végtelen refrénként ismételt magában minden alkotó. A világlátásunk különbözhet, de alkotói szándékunk egymáshoz hasonlatos, ingerületeink ugyanazon a skálán mozognak, akár naturalista, akár expresszív, szürrealista vagy a valóságostól elvonatkoztatható... impressziók által vezérelt vagy posztmodern eszköztárak által kivetítésre ítélt életérzést sugároznak. A Paul Gauguin-i kérdést visszhangozzák: Honnan jövünk, mik vagyunk, hová megyünk?

Vagyis hát, kik vagyunk mi, maghozó emberek?

A haladás sodrását változó léghullámok által észleljük. Hiszen mit hozott számunkra a régítől elszakadás kényszere? Ahogyan az emberi gondolkodás, a logika,

a korszellem változott, a művészi technikák is fejlődtek: a naturalista hajlamú ábrázolásmódokat vagy a régi sematizmusokat felülírta a lágy és kemény dekoratív felületeket szerteszt ágaztató, a stilisztikai csapdákat megörökítő vagy megkerülő ábrázolási szándék és mód. Mára nem csak kifelé, de befelé is egyszerre figyelünk (sőt olykor öntörvényűen, csupán befelé)...

Végezetül: a globalizáció veszélyhordó korszakában arra is rá kell jönnünk, hogy időről időre fontos visszatérnünk az eredeti értékeinkhez. Ha másért nem, a gyökértelenség érzetének a csillapítása miatt. Tudnunk kell, hogy „honnan jöttünk, kik vagyunk, és hová megyünk”.

Péter László: Korpusz

Versek és novellák

Celler Kiss Tamás

férfimunka

te fejszenyelet készítenél, én széket – ez az alapvető különbség köztünk. vagy amikor embert nevelsz, és nem engem. valaki eltérítette az időt, amiben élünk. te biztosan a partizánokra fognál. és nem lenne nehéz; elfogadni, hogy negyvennégy októberében dőlt el a sorsom, amikor egy gödörbe lőtték dédapát, akinek jól menő hentesüzlete volt. esetleg néhány évtizeddel utána, nyolcvan májusában, amikor azoknak is egy kicsit rosszabbra fordult, akik belelőtték. vagy a kilencvenes években, amikor felpakolták néhány repülőre a demokráciát, és egy szobában feküdtünk öten, mint a besült bombák, hogy aztán évekkal később, különböző váratlan pillanatokban (karácsonyi ebédeken, rokonlátogatásokkor) egymás után felrobbanjunk. de az is lehet, hogy a te sorsod is csak most, kétezer-tizenhétben dől el, apa. amikor úgy hallgatunk itt egymással szemben, hogy a hallgatásunkban megkétszereződik minden, amit valaha mondtunk. kettőnk közül majd te leszel, aki kivágod a kompromisszum fáját, hogy az rádőljön a generációs szakadékra, és én leszek, aki majd átkel rajta.

az utcán

végig hátrafelé néz, mintha legalábbis nem lennének nyakizmai.

bele akar feledkezni: politikába, irodalomba, futballba, csillagos égbe.

a démonjai nem veszélyes démonok, még nem pusztítottak el senkit. csak tisztes távolságban ülnek és nevetnek.

– megérdemlem – megy az utcán, mondogatja magában. – de mit is? a boldogságot? nagy hülye vagy te is.

beszél, ahogy a bútorok beszélnek néha. hallgat, ahogy a falak hallgatnak néha.

megy az utcán, és csak azt a boldogságot veszi észre, amelyik ott van az orra előtt.

a tömegben

annyi sok emberi hát.
lányok és fiúk hátjai, férfiak meg nők hátjai.
annyi sok hát.
annyi sok ember az én hátom mögött is.
így nézzük egymást:
melyikünkkel kezdődjön el a mondat?

Celler Kiss Tamás

meditáció

az ingereknek nincs országuk, kultúrájuk, nem tudni, honnan jönnek, ki pénzeli őket, de mindenhol ott vannak, és egyre szaporodnak. mondjuk ki: primitívek az ingerek, szinte alig van öntudatuk, már-már nem emberek. de nem is csak feketék, és nem is csak fehérek az ingerek. kellene valaki, aki föl merné tenni a kérdést: „akarja-e Ön, hogy a világunk ingervilág legyen?” ha pedig netalán valaki azzal jönne – mi szükség van rá, hogy utáljuk őket – érveljünk neki szépen: az ingerek elveszik az emberek egyedüllétét, sőt, ne kerteljünk, az eszüket, a szívüket, a lelki békéjüket veszik el. de te mindezzel mit sem törődve, ingereket fogadsz a házádba, ingerekkel

gyakran ébredsz rájuk,
és miattuk fekszel le későn.
így ha jót akarsz magadnak,
úgy lépsz át az ingereken,
ahogy küszöbökön szoktál.

nem úgy

nem tudok úgy eltévedni, hogy ne találjak vissza.
nem tudok úgy visszatalálni, hogy ne érezzem magam elveszve.
nem tudok úgy elveszni, hogy ne találjak közben magamra.

nem tud úgy könnyű lenni, hogy ne legyen nehéz is.
nem tud úgy nehéz lenni, hogy kibírhatatlan legyen.
nem tud úgy kibírhatatlan lenni, hogy másnap ne legyen könnyebb.

nem tudok úgy boldog lenni, hogy az az emlékekben is megmaradjon.
nem tudok úgy felejteni, hogy nem hagyok semmit hátra.
nem úgy akartalak hátrahagyni, hogy ne találj hozzám vissza.

Indulni kell

Lori79 egy pillanatra megérintette Willi Fotont. A kézfeje környékén ért hozzá. Váratlanul, ingerlőn. Érzésre majdnem úgy, mint amikor egy rászállott légy forgolódik, tapogat, szaladgál, sürgölődik a bőr felszínén. A férfi minden figyelme egy szempillantás alatt ebbe az érintésbe sűrűsödött. Puhának, mégis magabiztosnak tűnt Lori79 mozdulata. A tartományi anyanyelvi verseny tesztfeladatait javították. A tanárok felosztották a munkát, három- vagy négyfős csoportokat alkottak. Minden csoport egy meghatározott diákkorosztály versenytisztjét ellenőrizte, javította és pontozta a feladatok szerzői által kiadott útmutató alapján. Lori79 és Willi Foton ugyanabba a csoportba került. Egymás mellett

ültek a Tunemakovói Körzeti Szelektáló és Tudatformáló Intézet tanári helyiségének hosszú, közös munkasztalánál. A térdük majdnem összeért. Miután Lori79 megérintette, mosolyogva a férfi véleményét kérte: – Mit gondol, az „irreális” idegen eredetű szó helyettesíthető azzal a kifejezéssel, hogy „valószínűtlen”? Willi Fotonra villantotta tiszta, hideg, lenkék szeméit. Egy másodpercre megmutatta hibátlan fogsorát. Rövidre nyírt, oldalra fésült vörösesbarna haja volt. – Vagy kizárólag az útmutatóban jelzett „valószínűtlen”-ért adható teljes pontszám? – kérdezte. Kék, de a szeméitől sötétebb árnyalatú, térdig érő ruhában volt. Hozzá apró, összefűzött gömböcskékből álló gyöngy nyakláncot és

karkötőt viselt. Hosszúka, fekete fülbevalók lógtak a füléből, mint fordított, himbálózó felkiáltójelek. – A javítási útmutatóban, ahogyan említette is, ez áll: valószínűtlen – mondta a férfi. – Ragaszkodnék ehhez – tette hozzá. – Köszönöm a segítségét – mondta Lori79. A nő az asztalon heverő tesztlap felé fordult. Figyelmesnek tűnt, olvasott és pontozott. Apró, villámgyors mozdulatokkal írta a jeleket a lap szélére piros színű töltőtollal, amit úgy tartott az ujjai között, mint sebész a szikét. A többi tanár beszélgetett. Hogy mindenki jól hallja – összesen tizenheten voltak –, időnként egy-egy rövid, kellemetlenül hangos, kiabálásszerű kérdést tett fel valaki a feladatjavításra vonatkozóan. Aztán idegesen, egymás

Döme Szabolcs

Versek és novellák

szavába vágva igyekeztek megtalálni a megnyugtató magyarázatot. Néha hangjelzést adott egy telefon. Pattogtak, surrogáltak, zizegtek a papírlapok a tanári helyiség dolgozóasztalán. Aki frissítőt kívánt, könnyű, áramvonalas palackokból ásványvizet és üdítőitalt, két fém termoszból pedig kávét tölthetett magának. Kiürült vagy félig üres csészék és poharak helyezkedtek el az asztalon mindenfelé.

Magas, barna, számozott ajtókkal ellátott irattartó szekrény állt a helyiség hosszú, belső falánál. A szekrény mellett ruhafogas. A tanári ajtajánál mosdó, fölötté tükörrel. Három számítógép, fénymásoló. Az egyik rövidebb falon fehér tábla, színes filctollal írt felhívásokkal, értesítésekkel, határidőket jelölő dátumokkal. Mellette egy hatalmas parafa hirdetőtábla teletűzdelve hirdetményekkel, kézzel írt és nyomtatott szövegekkel.

Lori79 anélkül, hogy megszólalt vagy felnézett volna, egy cédulát csúsztatott Willi Foton elé. Piros betűkkel ez állt rajta: „Öt perc múlva gyere a férfimosdóba.” Miután Willi Foton elolvasta az üzenetet, galacsinná gyúrta a téglalap alakú papírdarabot.

Lori79-re pillantott. Látszólag a munkájára figyelt. De amikor a nő észlelte, hogy a férfi elolvasta, amit írt és őt nézi, szája picit szeglete többször megrándult, mintha a mosolyát igyekezett volna elrejteni, akarattal visszafogni.

Lori79 az asztalra tette a piros tollat.

Felállt, végigsimított a ruháján: combja és fenéke körvonala mágnesként vonzotta Willi Foton tekintetét. A nő megkerülte a tanároktól nyüzsgő hosszú asztalt, és elhagyta a tanárit.

A munkát, a javítást Willi Foton nem folytatta, nem olvasott tovább. A fekete betűkre meredt, a különböző hosszúságú sorok vonalkód mintázatára.

Gondolkodni kezdett. Mérlegelni.

A lehetséges következményeket próbálta elképzelni. Mi történik, ha nem megy utána? Ha visszautasítja, mert nem az ösztönei, hanem az irányított, tudatos énje sugallatának engedelmessékedik? Érezte, ebben az esetben szégyellné önmaga előtt saját gyávaóságát. Mi lesz, ha követi? Azt nem tudhatja. De más sem tenni, mint félni önnön természetüktől, pontosabban attól, ami megmaradt belőle, képmutatás. Olykor meg kell próbálnunk kijátszani elménk védművét, gondolatokból és szavakból, emlékek nyersanyagából felépülő óratoronyrendszerét, melyből a tudat fénye pásztázza ösztöneink kitörési kísérleteit. Ez járt a fejében.

Vetett egy gyors pillantást a karórájára. Öt perc. Indulni kell.

Kilépve a tanáriból az intézet fénylő padlójú folyosójára jutott. A halványsárga falakon a végzett osztályok beüvegezett csoportképei függtek, rajzok, festmények, plakátok sorakoztak. Magas és széles, beugrószerű ablakokban virágtartók álltak edényekkel, kaspókkal, melyek földjébe széles, zöld

levelű dísznövények kapaszkodtak.

A folyosóról termék, irodák, kiegészítő helyiségek nyíltak, lépcső vezetett az emeletre a többi tanteremhez. Apró, kék tábla jelezte, hol a mosdó.

A férfivécébe lépett. Kellemetlenül szűkösnek találta. Fehéren csillogott a kerámiamosdó az előtérben. Tömény illatosítószag töltötte meg a levegőt. Willi Foton a szeme sarkából látta: árnyékként megjelent a tükörképe a tükörben.

A belső ajtó csukva. Lori79 lassan kinyitotta. Bement. Olyan kevés hely volt bent, hogy testük szinte azonnal összepréselődött.

A férfi behajtott az ajtót, belülről bereszelte. Míg a zárral babrált, húzgálta-nyomogatta, Lori79 elkezdte a nyakát csókolni, érthetetlenül suttogni kezdett a fülebe, mintha imát duruzsolna. A két test, az övé és Willi Fotoné mintha beszélgetni kezdett volna, de nem szavakat, hanem egy pontosabb nyelvet használva.

Ahogy a férfi tenyere végigsimított Lori79 puha, illatos, kívánatos bőrén, és fordítva, ahogy a nő megérintette őt, Willi Foton úgy érezte, hibátlanabban figyelnek egymásra, mélyebb és sokkal valóságosabb közöttük a kapcsolat annál, amit a nyelv elértéktelenedett, a sok ismételtétől kiüresedett szavai megengedhetnek. Az érintés összeköt, a szavak elválasztanak. Amikor egymás érintése elkezdődik, a fogalomalkotás, az elvonatkoztatás, a gondolkodás kényszeres ismétlődése véget ér. Erre

gondolt a vécé homályában. Már amikor gondolt egyáltalán bármit.

Mohón kapaszkodtak egymásba, Lori79 és Willi Foton a füle félhomályában. Eltelt így valamennyi idő, mielőtt a nő megszólalt volna:

– Visszamegyek javítani – súgta.

Kisimította a ruháját az előtérben, a haját a tükör előtt megigazította. A férfi tekintete újra végigsiklott karsú derekán és izmos, formás fenekén.

– Néhány perc múlva te is jöhetsz – mondta és elmosolyodott.

– Lesz még ilyen? – kérdezte Willi Foton.

– Talán. Ha szükség lesz rá – mondta Lori79.

Willi Foton szerette volna megkérni, magyarázza el, pontosítsa, mire gondolt, amikor ezt válaszolta, de a nő erre nem hagyott időt. Távozott.

Elmúlt néhány perc, a férfi követte.

A tanáriban időközben nem változott semmi. Willi Foton visszaült a helyére. Elálmosodott. Mintha a pislogás is nehezebbé esett volna. Maga elé vett egy feladatlapot. Olvasni kezdte: „Figyeld meg, hogy a következő szavakban milyen helyesírási alapelvek érvényesül. Tedd az X jelet a megfelelő helyre!”

Felnézett. Vett egy mély levegőt. Lori79 mellette ült újra – sima, kitisztult, fénylő arccal. Elégedett volt és nyugodt. Willi Foton töltött magának egy csésze kávé. Folytatni kellett a munkát. Tanártársaihoz hasonlóan elmerült a szavak jelrengetegében.

A szerző a szöveg megírása idején a Nemzeti Kulturális Alap Gion Nándor alkotói támogatásában részesült.

Miminden és Károly csöndje

Fehér Miklós

Nyitódik a busz ajtaja, guten tag, guten tag, hallani, ahogy emberek szállnak fel, megmutatják az igazolványukat, mennek hátra, csukódik az ajtó, a busz távolodik. Miminden az ablakból követi az eseményeket, felülnézetből, mint a madár a párkányon. Cigaretája gyöngéden ég, mélyet szippant, tüdeje telítődik. Azért dohányzik, mert szereti, hiába a rák ott, ahol. Így érzi, hogy van jobb tüdő, bal nincs, mondja az orvosoknak. Herr Miminden, csak nem kéne ezt csinálni, de az öreg nyomja tovább. Hétvégére hazaengedik, ilyenkor végtelenül fukarul bánik az idejével, és ebben teljesen igaza van, mert az autóbust meg kell nézni, akkor is, ha két perccel korábban jön, akkor is, ha épp jégeső esik. Unokája már „kint” kezdte az általános iskolát, s legutóbb, amikor leszakadt az ég, a kócos kisgyerek nem találta a szavakat: golyó, fagy, hajtogatta a tatájának, Mimindennek. Jégeső, gyerekek, csúnya idő, válaszolta az öreg, belülről pedig a rákon kívül a szomorúság örölte, hogy elvesztek anyanyelvének szavai. Így alakult, egy német kisvárosba vándoroltak a jobb élet reményében, mára nem maradt más a sablonos hétköznapiakon kívül. Emlékszik, amikor először járt itt, ugyanebben a házban, bár akkor vendégként, a pincéből hordta fel a tűzifát, hogy begyújtson a kandallóba. Egy hét alatt három kilót szedett fel, ismerkedett a konyhával, egy hónap alatt ötöt, mindjárt jobban nézett ki. A legközelebbi bevásárlóközpont kocsival gyorsan és könnyen megközelíthető, sportos lendülettel vezérelve inkább rollerrel közlekedett. Főúton, autóúton, hogy dudáljanak a gasztarbajternek, tanulja a rendet és a csendet. Másnap felfedezte a biciklijárdát, azon tolta magát lejtőnek lefelé és felfelé, harmadnap izomlással ágyban maradt. A vásárlás

legalább sikerült, a kis kétkerekű járgány azóta is a padláson rohad, hiába a generációk sora. Furcsán korrodálódott, nem az a fajta rozsdá ezte meg, mint az otthoni, aztán lemaratták, fénylett, mint a fehérített fog, besárgult, pucolták, tönkre nem ment a csotrogány, féket cseréltek, kormányt állítottak. Használta szomszéd gyerek, lány, fiú, öreg és fiatal, részeg legények, de senki sem tudott úgy száguldani, mint Miminden. Volt benne egy különös érzés, akkor első alkalommal tanulta meg a jó időben meglődni magát, jobb lábával rugaszkodott el a földtől, a tartón a bal mögé tette, megrogyasztotta térdeit, előrehajolt, a tízszázalékos lejtőn olykor az autókat kerülgette. Az életben is ilyen volt, jó szót szolt, ha kellett, dirigált, oktatott, ha szükség volt rá, vezetett, gyakran a háttérből irányított, akkor bukott le, amikor kellett, s akkor húzta ki magát, amikor kellett. Miminden olyan ember volt, akit mindenki szeretett és tisztelt. Még az is mege-melte kalapját előtte, akinek valamikor jól beolvasott, s ezzel tönkretette a kapcsolatukat, de megmentett egy fontosabb dolgot, mások becsületét, mert Herr Miminden nem kerülte a konfliktusokat, ügyes vitázó volt, olyan retorikai fogásokkal élt, amiket a halandó észre sem vesz, de a hóna alá kapja az ember kezét, földre teríti, a magasból az arcába olvassa az igazságot, ugyanonnan nyújtja a segítő jobbot. Pontosan tudta, ki ő, mégis jámbor hangon beszélt mindenkire, mintha csak egy lenne a sok közül. Valami ilyesmi történt a Károly csöndje felé vezető úton is. Megszállottan a fejébe vette, hogy egy szeptemberi félmaraton felkészüléseként tizenöt kilométert rollerezik a kisvárosi forgatagból a nagyvárosi nyüzsgésbe. Egyedül. Magára kapta a riktó mellényt, térd- és csuklólvédőt, s

félig behajtott térdekkal lökdöste magát A-ból B-be. Ezúttal egy dudaszót sem kapott, az autók óvatosan kerültek ki balról, furcsa pillantásokat vetve az erőtől kicsattanó fiatalra, aki végig derűsen mosolygott. A hozzá nem értőnek talán csak annyi tűnt fel, hogy hol az egyik lábbal, hol a másikkal ér a meleg aszfalthoz, ritmusosan, erejét tökéletesen beosztva halad, de Mimindenben eközben apró életek százai kavargtak. Elképzelte, ahogyan őt játékosként kicselezett az iskolai bajnokságon, ráadásul a kapusnak kötényt adott, s a roller magától repült tovább a messzeségbe. Amikor megérkezett a Károly csöndjének nevezett városba, nem egészen azt találta, amit várt. Ez a hely korántsem volt csöndes, totális rendezett káosz ez, igazi nagyváros. De Miminden fiatal kora ellenére volt annyira tapasztalt, hogy tudja, egyszer elérkezik a csend ideje, amikor sötétbe borulnak az utcák, eltűnnek az emberek, csak a szél és a fák maradnak. Hajnali háromig várt, mire ez a pillanat letelepedett, az utolsó sörösüveget ölelő csapatok is felszívódtak a hosszú éjszaka mámorában, a levegő alaposan lehült, Miminden pedig egy kialudt lámpaoszlop melletti padon foglalt helyet. Mélyeket lélegzett, hallotta saját szívdobogását, figyelte a környezetét, figyelte Károly csöndjét ezen a meghitt helyen, ahol még a szél sem mert mozdulni. A hatalmas városháza előtt a zászlók lankadtan lógtak a rudakon, egy hangya túlméretezett falevelet cipelt a hátán két ülőhely között, egy kóbor kutya épp akkor falatozta a kukából kilógó mustáros szendvicset. Miminden most tudta meg, hogy hamarosan meghal. Nincs többé éber figyelem az ablakból, nem pásztázza többé a buszba felszállók lélettől megviselt arcát. Csak még egy utolsó cigaretta van, és Miminden örökké elhallgat a Károly csöndjének nevezett városban.

Sokrétűség, sámánok

Mestró

Van egy fényképem, amelyet mindeddig kegyeleti okokból nem engedtem sehoh sem közölni. A szabadkai fotós, Augustin Juriga készítette (a hátlapja tanúsága szerint 1977 áprilisában) Sáfrány Imre (1928–1980) festőnk otthonában. Azt örökíti meg, hogyan emeljük poharunkat a paralízisben már hosszabb ideje fekvő, akkor még ötvenedik életévét be sem töltő Mestró „egészségére”. A kép abból az alkalomból készült, hogy az előző év szeptemberében megrendezett nagy szabadkai retrospektív kiállításáért (amelyet ő betegsége miatt sohasem láthatott) megkapta a talán már jóval előbb is kiérdemelt Forum Képzőművészeti Díjat.

Az említett és itt közzétett képen Bela Duranci (a zsűri elnöke), Ács József és Petrik Pál bírálóbizottsági tagok, valamint e sorok írója, akkor mint a Híd Irodalmi Díj és a Forum Képzőművészeti Díj újonnan kinevezett kurátora, gratulál az ágyhoz kötött Sáfrány Imrének. Akkoriban kispasztika – B. Szabó György és Kalmár Ferenc alkotása – csak az irodalmi díj nyertesének járt, 1976-ban Brasnyó István vehette át Tükrös Madonna című remek novelláskötetért, a képzőművészek számára pedig akkoriban csak egy oklevél jutott. Éppen ezen is elgondolkozva született meg az ötlet, hogy Ács József áldomjon meg és tervezzen egy maradandó, reprodukálható, a díjat szimbolizáló műalkotást. A következő évre a pasztika el is készült. Emlékszem, az újvidéki Forum-klubban megtartott ünnepségen Duranci fejből idézte önmagát, a csak rá jellemző magyar és szerb keveréknyelven elmondott laudációjából, amely tulajdonképpen fölvázolása volt a negyvenes évek derekától a hetvenes évek körepéig tartó pályának, melyben joggal vívta ki az első igazán modern, avantgárd vajdasági magyar festő státusát. Minderről egyébként Petar Lubarda és Milan Konjović is nemegyszer nyilatkozott. S hogyan jutott el a szabadkai korzó vagy a városháza megfestésétől a Hóhányókig vagy az Ember a térről című és a párizsi utcaképeken keresztül az olyan remek ön- és arcképeihez, mint amilyen például a Vinkler Imre barátjáról, a Pap József költőről vagy éppenséggel a Kobalthajú lányról készültek, egészen addig, hogy fölfedezte a nagy és kimeríthetetlen témáit: a fákat, a számártövist és végül a sámánokat. „Igen, a sámánokat – mondta Duranci –, amelyeket jelképként használsz, hogy szabadon röpködhess a lét és a nemlét között (između jave i stvarnosti), hogy aztán e sámánok is az örökkévalóságba vigyék művedet.

Felülmúltál bennünket és saját korodat, a dogmákat, az önfejűséget (trvdoglavost), a szocrealmust és a vonalasságot.”

Petrik Pál beleolvasott újvidéki méltatásába: „Sáfrány Imre művészetében a sokrétűség dominál, arcképein, figuráin, tájain és csendéletein át szabadon és magabiztosan, de főként merészen válogatja témáit. Mondani-valóját is ugyanilyen merész festői módszerekkel fejezi ki. Ez életfelfogásából, művészi hitvallásából ered... Temperái és vízfestményei az erősen felhígított színek miatt »átlátszóbbak«, de a telítettebb felületen mindössze néhány vonással is élményt tud varázsolni. Mindezekben nagy szerepet játszik a szimbolikus jelek használata...” Petrik lassan, tagoltan olvasott, hogy Sáfrány, amennyire csak lehet, kövesse gondolatait. Úgy tűnt, részben sikerült is. Ács József mind ez idő alatt csak mosolygott, majd egy mondatot idézett Sáfránytól, amelyet a Zentai Művésztelep alapításakor, 1952-ben közösen, szinte fogadalomként tettek, miszerint „olyan

piktúrát teremtünk hamarosan itt, ami bácskai és vajdasági gyökerű lesz, de jugoszláv, sőt európai színvonalú”.

Egy évre rá ismét meglátogattuk a Mestert, akkor a Forum Könyvkiadónál megjelent kismonográfiáját vittük Fehér Kálmán akkori főszerkesztővel, Pap József költő barátjával és Kapitány László könyvtervezővel, műszaki szerkesztővel. E sorok írója akkor a Forum Könyvkiadó Képzőművészeti Kismonográfiák sorozatának szerkesztőjeként volt jelen.

Felejthetetlen élmény volt, mennyire megörült ennek a könyvecskének, amelyet Tolnai Ottó ihletett és értő esszéje vezetett be, s az ő válogatásában közöltünk több mint negyven fekete-fehér és több színes reprodukciót. Már a fedőlapon megpillantott Kobalthajú című portré kapcsán Párizst emlegette el-elcsukló torokhangon, Vinkler Imre portréját meg is könnyezte, de a legérdekesebb mozzanat akkor következett be, amikor Kapitány Laci ismételtén az ágyban fekvő mester feje fölé emelve a könyvet, a Birsalmák című festményének reprodukciójához ért. Mintha csak valami nyugtalanság fogta volna el, gesztikulálni és mutogatni kezdett, amit mi azonnal meg sem tudtunk fejteni, csak felesége, Lóri asszony mutatta: nézzétek ezt a képet, ott vele, az ágyával szemben, fönt az ajtó fölött. S valóban, ott lógott az eredeti, vászonra festett olajkép, de a mester ezzel még nem elégedett meg, hanem megfogta Kapitány kezét, s alig megfeythető szavakkal mondta, rendkívül örül a könyvben reprodukált kép minőségének, mert pontosan ilyen harsány sárgákra festette valamikor '67-ben. Azóta az eredeti megfakult, sajnos.

Pap József doktor sem jött üres kézzel: „Beteg virág” című, Sáfránynak ajánlott versét hozta magával, s orvosi receptre írt versét elő is adta: „Virágszirom. Karmok, Semmi. / Virágszirom-karmok a semmibe. / Belém. Beléd. Belénk. / Túl

a rontáson, pusztuláson. / A percen, amikor roskadt, / Rászakadt az ég. / És semmibe másba, / Csak a semmibe kapaszkodott. / Abba vájta szirom-karmait. / Az a perc újjászületése. / Az a perc az öröklét. / Az a perc ez a kép: / Virágszirom. Karmok. Semmi. / Virágszirom-karmok a semmibe. / Belém. Beléd. Belénk.”

S miután nem győztük dicsérni a könyv

zárólapján reprodukált Lila sámán című nagyszerű képét, utasította Lórit, hozza elő a nem is kis méretű olajfestményt, mert nekünk ajándékozza, köszönetül a szép kiadványért. E képnek azóta is méltó helye van az újvidéki Forum Könyvkiadó főszerkesztői irodájában. Igaz, ma már azon is fakulnak a színek. Restaurálásra szorulna.

Bordás Győző

Törteli Réka

ég

váratlan roppant össze súlyával
tűhegyes karmokkal cikáz a csigolyák görbületén
kipusztult vákuumában
alig létezem én
kellemes zsibbadó érzés száll rá az agyra
repülni kell
vicsorítunk mint a harci ebek
gyötörjük egymás testét
fellelegezve heverünk tovább
minden marad de könnyedség árad szét
fejünk felett a
lég
szórja a világra bűnbe esett magvait
mi is a sarjai vagyunk

augusztusi impresszió

fekete szemeteszsákokba hányt ruhák között cigarettázunk
én meg az anyám
ez ebben az évben a második
tépkelem a falról a képeket
siess már és én sietek
de olyan nehéz nézni ahogy kiürül a szoba
bámulok az ágyra ahogy megcsillan rajta valami tétova fénysugár
látom a félig kitakart testünket szeretkezés után
kinyitom a szekrényt és kitor belőle a nevetés
a mámoros hajnalok hideg reggelek párnára folyt könnyek
lepedőre nedvek
az augusztusi forró délutánon csikorog az aszfalt
én bámulok ki a kocs ablakán minden cukormázás
fürdik a fényben visító gyermekek rohangálnak
a szél nem libbent szoknyát visszaverik a fényt a csillogó tekintetek
izzadó tenyerem nyúl a kilincs után
mászunk a nagy zsákokkal a hátunkon mint
Krisztus a golgotán
pedig ez csak a harmadik emelet
az üres szoba lassan megtelik
bedobozolt évek sokaságával
kilépek az erkélyre a folyó mint valami szürke massa olvad össze a fákkal
körmömet végighúrom a sötétbarnára festett szekrényen
miközben lerokadok a tizenkettes lakás hűvös padlójára

hintaszék és napozóágy

tegnap a főutcán egy nő ült meztelenül egy hintaszékben
a fény ragyogó sávot húzott a testén de az arca árnyékba borult
nem úgy mint az ágyéka
keresztbe tett lábbal unottan nézte a járókelők tolongását
nem vette észre senki
dolgozni rohantak az egérszürke ruhás kalapos emberek
nyakig gombolt ingben garbóban
őket még a fény is kikerülte
másnap leült mellé egy apáca
ölébe vette az olvasóját
két napig el sem hallgatott
nem vette észre senki
harmadnap a nő leöntötte magát tejjel
orrából eleredt a vér és az ölébe hányt
a hintaszéken fejen állt
a fülében táncot járt a hiszek egy istenben meg a miatyánk
megállt egy férfi rájuk nézett
szeme könnyben úszott levette a kalapot
haja elhullott összetöpörödött a testén redők és ráncok keletkeztek
olyan mélyen mint egy lövészárk
a férfi levetkőzött és egy nyugagyba ült
ő is ragyogott és tejet ivott
a napfényes főutca kellős közepén
nem vette észre senki

Kultúrát teremtett a sívó homokon

Lányi Ernő olyan nagy dolgokat vitt véghez Szabadka zenei életében, mint előtte és utána senki más

Pekár Tibor

Lányi Ernő 1885 őszén került először Szabadkára mint színházi karnagy. Nem sokkal korábban nősült, és a budapesti Zeneakadémián az előző évben szerzett diplomáján is éppenhogy megszáradt a tinta. Huszonnégy éve ellenére országosan ismert zeneszerző volt, több tucat kompozíciója már nyomtatásban is megjelent.

Ez a színházi évad a kevésbé sikeresek közé volt sorolható. A nézők, na meg a színészek is, sokat szenvedtek a hideg miatt a fűtetlen színházteremben, az igazgató pedig a már magával hozott adósságot az emberein próbálta meg behajtani, ami nem kis felháborodást váltott ki. Lányinak is valószínűleg csak egyetlen szép emléke maradt a Szabadkán töltött időből: 1886. április elsején megszületett első gyermekük, ifj. Lányi Ernő. Szabadkáról Máramaroszigetre költözött a család, ahol ugyancsak színházi karnagyként működött Lányi. De 1888-ban már Budapesten találjuk őket, amit Székesfehérvár, majd Eger követett. 1892 és 1900 között volt az egri főszékesegyház és az egri Városi Dalkör karnagya. A következő évtől kezdve pedig Miskolcon élt a család, ahol Lányi megalapította a zeneiskolát és sikeresen vezette az ottani dalkört.

1899 februárjában újra megjelent városunkban, ugyanis a Szabadkai Dalegyesület hangversenyt adott kizárólag az ő műveiből, amelyen Lányi Ernő aktívan részt vett mint karnagy és mint zongorista.

A NAGY REFORMER

Gaál Ferenc halálával megüresedett a Szabadkai Zeneiskola igazgatói széke. 1907 elején megkezdődtek a tárgyalások e poszt betöltésére Lányival, aki végül is igent mondott, és március elsején már le is tette az esküt a Városi Tanács előtt. Személyében egy tapasztalt, és jó szervezői képességgel bíró muzsikusz kezébe került a város zenei életének irányítása.

Lányi még Miskolcon tartózkodott, amikor 1906 májusában részt vett Debrecenben a vidéki zeneiskolák igazgatóinak tanácskozásán, s aláírta a zeneiskolák megreformálásáról szóló memorandumot. A Szabadkai Zeneiskolát a következő évben már ennek a dokumentumnak a szellemében igyekezett újjá szervezni, aminek az a lényege, hogy az addigi, úgymond saját szórakozást szolgáló muzsikálás tanítása helyett a zeneiskolákban ezentúl magasabb szintű zeneoktatásnak, kiváló káderek nevelésének kell folynia. A városi tanács a Lányi által beterjesztett zeneiskolai szabályzatot 1908. április 30-án fogadta el. A szabályzat legfontosabb pontja talán az, amely megköveteli, hogy a Szabadkai Zeneiskola tantervét össze kell hangolni az Országos Zeneakadémia tantervével.

Az új igazgató országos hírnevének köszönhetően ugrásszerűen megnőtt a lakosság érdeklődése a zenede iránt, a száz koronára megemelt évi tandíj sem riasztotta el a jelentkezőket: míg korábban a beiratkozottak száma ritkán érte el a százat, néhány év múlva már a háromszáz is meghaladta. A legtehetségesebb növendékek az igazgató osztályába kerültek, aki mellett mindössze négy tanár volt állandóra alkalmazva. Ne feledjük azonban, hogy abban az időben a hangszeres órákon akár hat növendék is részt vehetett egyszerre – s ez még haladásnak számított a korábbi tízhez viszonyítva.

Lányi mindent elkövet, hogy a zeneiskolának saját kottatára legyen, és hangszerre is annyit költ, amennyit csak lehet. S azt is kiharcolja, hogy az 1868 óta fennálló intézménynek végre saját épülete legyen. 1914 tavaszán költözik a zenede állandónak bizonyuló otthonába az akkor Eötvös, ma Strossmayer utcába.

Lányi arra törekedett, hogy a lehető legjobb pedagógusok tanítsanak az irányítása alatt álló intézményben. Tanártársaival igyekezett jó kapcsolatot kiépíteni, a növendékei pedig még évtizedekkel később is rajongva emlegették a nevét. Az ő keze alatt egyetlen tehetséges gyermek sem kallódhatott el, önzetlenül segítette mindenkiket, akiben a tehetség szikráját vélte felismerni.

Szabadkán 1874 óta mindig ugyanaz a személy vezette a zeneiskolát, aki a Szent Teréz-templomban a karnagyi teendőket látta el. Lányi is egyszerre volt iskolaigazgató és regens chori. A keze alá beosztott, siralmasan kis létszámú templomi énekkart a zeneiskolában éneket tanuló növendékekkel töltötte fel, s a zenekart is igyekezett megerősíteni.

A LELKESÜLŐ CSÁTH GÉZA

Hogy pontosan mikor költözött Lányi Szabadkára, azt nem tudjuk, csupán azt, hogy már 1907. április elején – talán 3-án – addig soha nem látott méretű zenekari hangversenyt rendezett: csak hegedűs 12 szorongott a színpadon! A 33 tagú zenekar Weber Bűvös vadászának nyitányát és Lányi Kuruc indulóját adta elő. Lányi saját szerzeményei közül a Kertem alatt kezdetű a Szabadkai Dalegyesület énekelte, amely a Zách Klára c. melódráma előadásában is közreműködött, természetesen a komponista vezénylete alatt. Amikor a műsor utolsó száma is elhangzott – s ezt Csáth Gézáról, az est egyik résztvevőjétől tudjuk – „a közönség valóságos tüntetést rendezett a szerző mellett, és újra kívánta hallatni a művet (mármint a Kuruc indulót). [...] A közönség érezte – írja tovább Csáth –, hogy mindez valami új volt, s magunk is azt, hogy ez az előadás egy kultúrtörténeti fordulópont Szabadka társadalmi életében.”

Lányi ezután hozzáfogott a városi zenekar szervezési szabályzatának kidolgozásához, amit a tanács el is fogadott, s ezáltal rendeződött Szabadka egyetlen zenekarának státusza. Ez a 23 tagú együttes a városban fellelhető összes valamire való zenésszel kiegészítve 1908. február 12-én előadta Schubert Befejezetlen szimfóniáját, Mozart Jupiter szimfóniájának I. tételét és Grieg Peer Gynt szvitjének két tételét

Lányi Ernő

– ez volt a Szabadkai Filharmónia első koncertje, amelyet a világháború kitöréséig még 19 követett. A filharmonikusok és karmesterük jó hírét nemsokára olyan művészek vitték magukkal, mint Vencell Béla, Szendy Árpád, Geyer Stefi,

Bartók Béla, Hubay Jenő, Basilides Mária, Pablo Casals – hogy csak néhány nevet említsünk a zenekar szőlőstái közül. Bachtól a kortárs magyar szerzőkig terjedt a repertoárjuk. Lányi ezeken a koncerteken nemcsak vezényelt, hanem zongorázott is, ha a szólista történetesen zongorakíséretes művet kívánt előadni. A Filharmóniai Társaság hangversenyein több mint 150 mű hangzott el ez alatt a néhány év alatt.

Lányi Ernő a kortársak előtt elsősorban zeneszerzőként volt ismert. Még 1888-ban történt, hogy Sőhajtság című férfikarra írt kompozíciójával elnyerte az Országos Daláregyesület pályázatának első díját, amit számos hasonló siker követett, s a karvezetés terén is igen nagy tapasztalatra tett szert, még mielőtt Szabadkára került volna. Itt pedig egy lelkes kórus, a Szabadkai Dalegyesület már nagyon várta, hogy megérkezzen. Lányi alig néhány hét alatt olyan jól felkészítette a dalosokat, hogy az 1907 májusában Újvidéken megtartott versenyen első helyezést értek el. Két évvel később a Kecskeméten megrendezett országos versenyen ugyancsak első lettek a szabadkaiak, s 1912-ben a budapesti országos megmérettetésen sem volt kétség, hogy melyik dalárdát illeti meg az aranyérem.

Sokrétű elfoglaltsága mellett Lányinak mindig maradt ideje a komponálásra: nyomtatásban megjelent szerzeményei között szerepel 36 kórusmű, több mint 100 dal, mintegy ötven zongoradarab, ezenkívül zenekarra írt kompozíciók, kamaraművek stb.

Budapesten egyetlenegyszer – 1912. január 23-án – rendeztek neki szerzői estet a Royal Teremben. Az előadók Magyarország legjelesebb művészei voltak. A nagyszámú közönség lelkesen éltette a Szabadkáról érkezett komponistát, s a Zeneközönség c. folyóirat is kedvező kritikát közölt róla, ebből idézünk: „Lányi művészetének legjavát dalaiban látjuk letéve. [...] Zenéje nemcsak kíséri, illusztrálja a szöveget, de gyakran bevilágít rejtekeibe, öntudat alatti értelmezését adja, és olyannyira rámutat legmélyebb jelentőségére, hogy nem egy dolgánál úgy érezzük, ezt így kellett, csak így lehetett megcsinálni [...]. Lányi nem

állapodott meg egy bizonyos ponton, mint más beérkezettek, hanem együtt érez a fiatalokkal és velük halad tovább [...] Művészetének fontos etápjá a magyar dal történetének.”

Szabadkai szerzői estjére itt-tartózkodásának tizenegyedik évében, 1917. május 12-én került sor.

Már említést tettünk a tanár és iskolaigazgató Lányiról, a karnagy és zeneszerző Lányiról, a zongoraművész Lányiról – egyébként más hangszerre is jól értett –, de még nem szóltunk Lányiról, a népedelőről. Merthogy ő az is volt: a felnőttek zenei nevelését is feladatai közé sorolta, s erre jó alkalom nyílt a Szabad Lyceum felolvasó estjein. Az élő zenével gazdagon illusztrált előadásain lenyűgözően mesélt a háborús zenéről, a magyar műdal fejlődéséről, a görög zene történetéről stb. Az ő felolvasásai mindig telt házat vonzottak.

A csak vázlatosan bemutatott életpályából is láthatjuk, hogy mennyire sokrétű munkásságot fejtett ki Lányi, pedig nem örvendett a legjobb egészségnek.

MILYEN VOLT LÁNYI?

A rendszerváltás következtében 1919 őszén a zeneiskola irányítását át kellett adnia az új igazgatónak, őt pedig nyugállományba helyezték. Karnagyi állását a Szent Teréz-templomban továbbra is megtartotta, és vezette a Munkásdalárdát, odahaza pedig magánórákat adott, és fáradhatatlanul komponált. 1923. március 10-én mondott örökre búcsút a földi életnek. Az elhatalmasodott cukorbetegség okozta a 62 éves művész halálát.

A Bajai úti temetőben álló síremlékét halála után öt évvel özvegye és két fia jelenlétében avatták fel. Lányi Ernő hamvai mostani helyükre 1941. május 28-án kerültek. Az ünnepélyes beszentelés után többek között Szabadka akkori polgármestere és Bárdos Lajos, a budapesti Zeneművészeti Főiskola tanára, valamint Dunay Jenő, a Dalos Szövetség elnöke mondott beszédet. Ugyanaznap este ünnepi hangversenyt tartottak a Magyar Olvasókönyvben.

Milyen volt Lányi? Egyik barátja, Dettre János, ilyen leírást ad róla: „Drága, finom öreg úr volt. Precieux modora a finomkodásra hajlott, nem volt benne semmi durva, semmi közönséges. Csodálatos tájékozottsága volt, sokfelé járt, sokat olvasott, maga is írt sokat. Csak fájtak neki a dolgok nagyon, befelé fájt az élet, el nem zsonguló fájással. Kinek, minek? – kérdezte sokszor fáradt mozdulattal.” Hát igen, ezt a kérdést már előtte is, utána is nem egy itteni művész feltette magának.

Na, de ne legyünk ünneprontók, hiszen abból az alkalomból emlékezünk rá, hogy 95 éve hunyt el. Szándékunk, hogy ne hagyjuk Lányi emlékét elveszni, hiszen Szabadkán ő – és itt most újra Dettre idézem – „kultúrát teremtett a sívó homokon, s a közömbösségből kitenyészttette a lelkesedést.” Másként megfogalmazva: olyan nagy dolgokat vitt véghez Szabadka zenei életében, mint előtte és utána is – senki más.

A filharmonikusok és karmesterük jó hírét nemsokára olyan művészek vitték magukkal, mint Vencell Béla, Szendy Árpád, Geyer Stefi, Bartók Béla, Hubay Jenő, Basilides Mária, Pablo Casals

A rendszerváltás következtében 1919 őszén a zeneiskola irányítását át kellett adnia az új igazgatónak, őt pedig nyugállományba helyezték

Lányi Ernő a kortársak előtt elsősorban zeneszerzőként volt ismert

Merész anyagválasztás, harmóniára törekvés

Újházi Adrienn művészetéről

Butterer Kiss Márta

Azt szokták mondani, hogy egy találkozáskor az első benyomás a legfontosabb. Arra kértek fel Újházi Adrienn szülei, hogy készítsem fel lányukat az újvidéki Művészeti Akadémia festőművészeti szakának felvételi vizsgájára. Az első találkozásunk Adriennel 2013 őszén történt. Első benyomásom róla akkor: egy szép, szerény, derűs arcú és lelkű, egyszerű, fiatal leányka, aki félénken lépett be barátnőjével, Zitával a műtermembe. Érezhetően csodálattal szívta magába a műtermem minden egyes zugát, részletét, mint ahogyan minden kimondott szavamat is. Az új tanulók nem tudhatják, hogy egy tanár, aki érti a dolgát, hogyan fürkészi ki annak a tehetségnek a meglétét, ami bennük rejlik, nem ismerhetik azt a tanári vágyat, aminek célja megnyitni a kaput, amelyen keresztül személyre szóló módszerekkel felszínre hozhatja tehetségüket. Adrienn tehetségének nagysága után elkezdtem kutatni minden egyes elhozott munkájában, minden egyes megnyilvánulásában, mozdulatában. Rajzképességei nem voltak eléggé kifejezve, a festészet iránti hajlamát még a félénk ecetvonások homályosították el, de tudtam, hogy egy gyorsan tanuló, nyílt és együttműködő lélekkel van dolgom, és kitartó munka mellett érvényesülhetnek várakozásaim tehetségének kibontakozása iránt. Nagyok voltak az elvárásaim, és Adrienn kitartóan, érdeklődve és szívesen dolgozott. Észrevétlenül múltak a hetek, hónapok és az alatt a fél év alatt, amennyi idővel rendelkezünk, Adrienn nagyszerűen fejlődött. Az eredmény nem maradt el, mivel a felvételi vizsgán jól teljesített, s maximális pontszámmal jutott be a Művészeti Akadémia festőművészeti szakára, Vlado Rančić tanárhoz. Nagy volt az öröm. Megmutatkozott a mentor és tanuló jó együttműködésének és kitartó munkájának eredménye. Itt az én, felkészítő tanári feladatom befejeződött. Adriennel a kapcsolatot továbbra is fenntartottuk, baráti viszony alakult ki közöttünk.

MEGFONTOLTSÁG ÉS MERÉSSÉG

Tanulmányának első éve után megkért arra, hogy az első önálló kiállítását tanárával együtt nyissam meg. Megtisztelő volt számomra a rám bízott feladat. Nagyszámú kiállított műve az alkotót egy új fényben mutatta meg. A tojás, mint az új élet szimbóluma, s ennek sokszorosított formái tárultak elém, megfontolt kolorizmussal és merész felületi intervenciókkal.

„Vannak festők, akik a Napot sárga foltta alakítják át. És vannak mások, akik Nappá alakítanak át egy sárga foltot.” (Pablo Picasso)

E sorok jutottak eszembe már akkor, Adrienn első kiállításán. A tojás megszűnt csak különböző módon variált forma lenni, amelyben a színárnyalatok gazdag gammái uralkodtak, Adrienn nagy művészi ereje a vászon minden egyes pórúsán keresztül erősen áradt

ki. A mai napig Adrienn okosan használta fel tanárai szuggesztióit, hallgatott a belső intuícióira, mély filozofikus témákat érintett különböző kísérleti módszerekkel, és eredményesen realizálta ötleteit művei sokaságán keresztül. Ezt bizonyítja a Művészeti Akadémia által neki ítelt díj is, amelyet a festészet terén, a legjobb alkotás szerzőjeként a 2017/2018-as tanévben a negyedéves Adrienn érdemelt ki.

Aki mer, és nem áll el a kitűzött céltól, az sikerrel jár! Ez Adrienn mottója, és valóban merészen, kitartóan halad előre a festészet terén.

JÁTÉK A GEOMETRIKUS FORMÁKKAL

A negyedik év vége felé tanára, Vlado Rančić segítségével a SANU, azaz a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia újvidéki galériájában mutatta be legújabb, Gaia című ciklusát. Merészen kiválasztott anyagokkal dolgozott (csíráztatott búza, homok, géz, liszt, föld) és a geometrikus formák sokaságával játszadozott el. A nagyméretű vásznak sem maradtak ki, és ami szembetűnő, az a faktúrák gazdagsága, melyek a sebezhetőséget, újjászületést, szennyeződést, tisztaságot próbálják a nézőben asszociálni. Észrevettem, hogy Adrienn újabb munkáiban a tojás alak mellett egyre sűrűbben szerepel a kör is – ennek szimbolikus jelentése, hogy a benne rejlő pontok kiterjedéssel részesülnek a kör jelentette tökéletességéből. Így a pontnak és a körnek közös szimbolikus sajátosságai vannak: tökéletesség, egyszerűség, a megosztottság és különbségtétel hiánya. Utólag elgondolkodtam azon, hogy vajon Adrienn műalkotásai mennyire árulkodnak személyiségéről, mert ha a kört körülrajzolta a négyszöggel, ami viszont az erőnek, a stabilitásnak, a harmóniának a szimbóluma, akkor valóban Adrienn tulajdonságait is tükrözik.

HARMÓNIA ÉS STABILITÁS

Adrienn egy erős jellemű, a tökéletességet kereső művészlélek, akinek a harmónia és a stabilitás nagyon fontos. Műalkotásain keresztül állandóan, de spontánul hívja fel figyelmünket környezetünk harmóniájának megőrzésére és fontosságára. Egy művész feladata pedig az, hogy a maga sajátos módján élénk varázsolja a semmiből a fontos látnivalót, mondanivalót. A művész feladata sokszor nehéz, különösen ha a társadalmi körülmények is nehezítik a dolgát, státuszát, művészi létét. Szerencsére ezt eddig még Adrienn nem érezte a saját bőrén, mivel karrierjének kezdetén áll. Eddig nagy teljesítményeket mutatott fel, már ilyen fiatalon is, és nagyon remélem, hogy merészsége nem hagyja cserben a jövőben sem. Ha saját életmottóját továbbra is hűségeen követni fogja, akkor merészen tovább haladva sikerekre lel. Úgy legyen!

Újházi Adrienn most karrierjének kezdetén áll. Salvador Dali szavai jutnak eszembe: „Nem az a festő, akinek ihlete van, hanem aki másokat inspirálni tud.” Lelkem mélyén kívánom, hogy Adrienn művészete a jövőben inspirációként szolgáljon mindenkinek számára.

Az Előretolt Helyőrség e számát Újházi Adrienn alkotásaival illusztráltuk.

Újházi Adrienn 1995-ben született Újvidéken, ahol a Bogdan Šuput Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában érettségizett. Az Újvidéki Művészeti Akadémia alapfokú tanulmányait festőművész szakon végezte, ahol Vlado Rančić volt az osztályvezető tanára. Jelenleg az Újvidéki Művészeti Akadémia festőművész szakán a mesterfokozat hallgatója, mentora Bosiljka Zirojević Lečić tanárnő.

2011 óta aktívan részt vesz kiállításokon és művésztelepeken, országon belül és külföldön is: Lengyelországban, Szlovéniában, Horvátországban, Szlovákiában, Magyarországon, Montenegróban, Macedóniában.

Tanulmányai során kilenc önálló kiállítása volt (Újvidéken, Szabadkán, Szivácon és Apatinban).
2013 óta tagja az újvidéki Šok zadruga galériának.
2017-től a Híd Kör Art tagja.
2018-tól tagja a Vajdasági Képzőművészek Szövetségének.
Idén az Újvidéki Művészeti Akadémia alapfokú képzésének végzősei közül festészet és rajz kategóriában is ő kapta a legjobb munkákért járó díjat.

Ismerkedés a forradalommal

Képkockák a történelemtanulás szubjektív módszertanáról

Fodor István

A Szabad Európa vagy az Amerika Hangja szólt a rádióban – váltakozva, amelyik éppen recsegés közepette fogható volt, alig kihámozható szöveggel.

– Zavarja az orosz – mondták a felnőttek vaskos szidalmak közepette.

Zavarta azt „a magyar” is, de gyerekfejjel akkoriban mindezek előtt értetlenül álltam. Volt ebben az egész estet betöltő rádiózó programban izgalom és bosszúság is, mindenesetre a hatvanas évek elején rendszeresen részese lehettem a szomszédban – nekünk volt rádiónk, nekik áramuk – a nem éppen szabad tájékoztatás két vagy több megnyilvánulásának. S az is gyorsan a tudatomba vésődött, hogy este kilenckor Washingtonban még csak délután három óra van. Nem foglalkoztatott viszont a gondolat, hogy esetleg tiltott tevékenységet folytat körülöttem a férfitársaság – meglehet, hogy nem is volt büntetendő –, bár abból a megjegyzésből, hogy „zavarja az orosz”, sejthettem volna, hogy nem mindenki veszi jónéven azt a rádióadást, amit mi felemás sikerrel hallgatunk. Igaz, annak a gondolata sem vetődött föl bennem, hogy akár ellenforradalom is lehetett az ötvenhatos fölkelés, hiszen mifelénk mindenki forradalomról beszélt, meg egészen távol is, ahonnan a rádióadás érkezett, csak éppen az anyaországi műsorok szóltak az ellenkezőjéről.

Így kezdtem ismerkedni a forradalommal évfordulói alkalmával kisiskolásként, a hatvanas évek elején, két tűz között táncolva, azaz két véglet között keresve az igazságot. És ilyen módon gondolkodtattak el a korabeli hírek a szocializmus építéséről, merthogy az anyaországi és a nyugati rádióállomások tartalma csak elvétve érintette egymást: amit az egyik helyeselt, azt a másik rettenetes dörgedelmeikkel zúzta porrá. Mégsem igazán éreztem bizonytalanságot az igazságban, bár töprengésre készítettek az egymást támadó információk. Csúpn abban vagyok bizonytalan, hogy miként esett szó az iskolában ötvenhatról, amikor már tankönyv nélkül is többoldalú rálátásom volt az eseményekre, s akár azt is

megfogalmazhattam volna, hogy nem is igazán az iskolában kell vagy lehet történelmet tanulni.

Hanem akár képekről is. Sokáig hittem ugyanis azt, hogy némi puskatüz után, inkább a szovjet erődemonstráció, mintsem ágyúk és tankok tüzének következtében bukott el a forradalom, amíg sorra nem szedtem a pusztításról árulkodó fotókat. A rádióval szemben némán, de meggyőzően beszélnek a történetekről a szétfúzott villamosok, a kiegészített teherkocsi előtt nézelődő gyerekek, a Sztálin-szobrot döntő tömeg, az ablakok nélkül maradt házak, a tér szétszórta kockakövei, a plakáton rendezvényt hirdető női arc eleve szomorú hangulatot keltő őszi időben. Olyanok a képek, mintha nem is szűk két hét borzalmairól és hősiességéről, hanem hosszú háborúról mesélnének. Nemcsak történelmi tényekről árulkodnak, hanem érzésekről, érzelmekről, mert hiszen ezek robbantották ki a forradalmat. Az az elnyomás, sanyargatás, a sztálinizmusnak korábban aligha hitt módszerei, amelyek dühvé töményedve arra kényszerítették a népet, hogy – bár békésen indulva – megálljt parancsoljon az embertelenségnek. Alighanem, azt az életet kellett élni, de legalább a nemzethez tartozni, hogy valaki érezze is az eseményeket, ne csak tapasztalja, lássa, hallja, ne csak kívülállóként legyen rálátása.

Mert olvasom Dobrica Ćosić Hét nap Budapesten című naplóját – amely már 1956 novemberétől a Magyar Szóban is megjelent –, s azt látom, hogy ő résztvevőként bár, mégis idegenként akarja érteni, és helyenként érti, sőt néha érzi is, hogy mi történt Budapesten abban az egy hétben, amíg a helyszínen követte az eseményeket. Ugyanakkor megrogzött kommunistaként mégis papírra veti kételyeit, hogy vajon joguk van-e a forradalmároknak elvenni az orosz katonák életét, az ellen a nép ellen fordulva, amely óriási áldozatokat hozott a háborúk folyamán. Mintha azt mondaná – tette is más szavakkal –, hogy jogotok van a sztálinizmus megtestesítői ellen fölkelni, de nem áll jogotokban bántani a hős katonákat!

A megszállókat sem?

Ćosić – bár jókora szimpátiával szemléli helyenként a forradalmat – nem érzi azt a felgyülemlett keserűséget, amelynek valamiképp ki kellett törnie. Érzelmileg azonosulása nem is lehet, amikor így morfondírozik: „Én a Kossuth-címet nézegetem, és arra gondolok, hogy ez a négy vörös szalag rajta, ezek a Dunát, a Tiszát, a Szávát és a Drávát jelképezik; aztán a hármast dombot nézem, az egyik a Tátra jelképe. Elfog belülről valami kényelmetlen érzés, mert a Száva, a Dráva és a Tisza az én hazámnak a folyói, a Tátra szlovák hegység, és arra gondolok, milyen lesz az a film, amelynek az lesz a címe: Budapesti őszi?”

Mellettem magyar kommunisták állnak, őket is lelkesíti a Kossuth-címer. Ezek a kommunisták alighanem internacionalisták, és nem álmóznak Nagy-Magyarországról, hát így nyugtatom meg magamat: 1848 forradalma a magyar történelemben az ő büszkeségük, tehát még ha nacionalista elemek is vannak e forradalom jelképében, azok talán mégis csupán formálisak.“

Ez is egy lecke: megérteni vagy csak tudomásul venni értelemmentesen a nemzetközi internacionalizmus hatalmát a nemzeti eszme fölött. Az itteni magyarság azonban aligha a proletár internacionalizmus jegyében fogadta a menekülteket – már csak azért sem tehetette, mert ennek az ideológiának az üldözöttjei voltak –, hanem nemzettársaként. Még akkor is, ha a többi itt élő nép is igyekezett oltalmat nyújtani számukra.

Idézet egy visszaemlékezésből: „Azután, hogy a határon lőttek is rájuk, eldöntötték, bekopognak az első tanyára. Fogalmuk sem volt, hogy magyar földön vannak-e még, vagy már átértek Jugoszláviába. Nem tudták tovább elviselni a hideget. Ez tűnt a legjobb megoldásnak... Ugattak a kutyák a koromfekete éjszakában, de ők csak mentek. Bekopogtak az ajtón, és magyarul válaszoltak nekik. Mindenki ledermedt, de néhány pillanat múlva a házigazda megnyugtatta őket, hogy már Jugoszláviában vannak.”

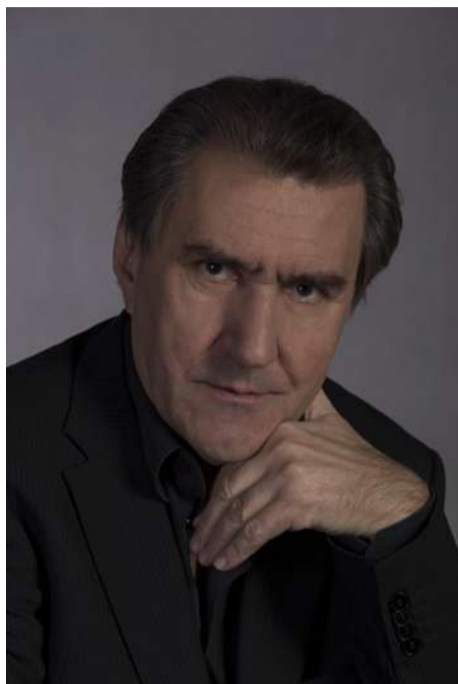

Egy évvel ezelőtt Belgrádban a Collegium Hungaricumban láthatták az érdeklődők Haris László Budapest, 1956. november 2. című kiállítását. Ezekből a fényképekből válogattunk. A reprodukciókat Ótos András készítette.

Isten, család, haza

Eperjes Károly színművésszel hitről, nemzetről,
erkölcsről és a helyes sorrendről

Károsi Panni

A Kossuth-, Jászai Mari- és Prima Primissima díjas színész tavaly a Magyar Érdemrend tisztikeresztjét is megkapta. Olyan filmekben nyújtott feledhetetlen alakítást, mint a Hídember, a Rokonok, az Eldorádó vagy a Tüskevár. Eredetileg papnak készült, végül mégis a családot és a színművészetet választotta. A keresztény értékrend mellett a helyes nemzeti identitásért is sikra száll, azt vallja, hogy a jó nemzettudat az istennel és a családdal való kapcsolat után következik. Eperjes Károlyt nemzeti identitásról, istenhitről, erkölcsi iránytűről kérdeztük.

Filmjeiből, interjúból az derül ki, hogy a nemzeti identitás az ön számára alapidentitás. Ez hogy jelenik meg a mindennapokban?

– Nekem ez természetes. Keresztény ember számára a nemzeti identitás egy helyén kezelendő alapérték. Ennek természetesen mindig minden helyzetben igyekezni kell megfelelni. Isten, család, haza: ez a helyes sorrend. Ez sok különféle élethelyzetben megjelenik: hogy a gyereket milyen iskolába járattjuk, hogyan viselkedünk a munkahelyünkön, és így tovább. Mindig nagyon fontos, hogy helyesen cselekedjünk. Az emberek nem törődnek kellően a lelki életükkel, hamis istenek felé kacsingatnak. Meg kell keresniük az Istennel való kapcsolatot. Óriási értékrend-kínálat van most a világban. Ha a nemzetet elébe helyezük akár Istennek, akár a családnak, abban a pillanatban baj van. Isten elé helyezni a nemzetet nem helyes nemzettudat, hanem nacionalizmus. Az se jó, ha a családot helyezük az isten elé, mert ez neobarbarizmus. Az Isten, haza, család sorrend sem helyes, a haza nem előzheti meg a családot. A legkisebb közösség az Isten és ember közötti kapcsolat. A második legkisebb közösség a család. A harmadik természetes közösség pedig a nemzet. A nemzet pedig nem faji kérdés, hanem szellemi-lelki odatartozás a közösséghez. A helyes identitásnak ez a módja: isten, család, haza. Erre vannak eszközeink: a templomaink, a vallásgyakorlatunk, a morális magatartásunk, hogy milyen

iskolába megyünk, milyen televíziót, hogyan hallgatunk, milyen újságot hogyan olvasunk. Én szinte minden újságot olvasok, persze arra odafigyelve, hogy az izmusok újságai vagy a nemzeti identitást becsülni igyekvő újságok hogyan fogalmazzak. Itt is, ott is találok értéket, de az egyetemes értékrendhez közelálló újságokban, televíziókban jobban. De mindenhol van érték.

A nemzethez való viszony változik az évek során?

– Remélem, hogy esetemben nem változott. Szerencsés ember vagyok, mert a szüleim jó értékrendet adtak át nekem. Hál' Istennek, és nagyon remélem, hogy ebben nem változtam.

Sokszor halljuk, hogy a nemzeti emlékezet csal, különböző emberek különböző élethelyzetekben másképp emlékeznek ugyanarra az eseményre.

– Ez akkor igaz, amikor a nemzet jelentős részét félrevezetik, ami mindig, minden helyzetben előfordulhat, nemcsak a kommunizmusban, hanem a mai furcsa világban is. Oda kell figyelni arra, hogy mi a helyes. Ha az Isten, család, haza sorrendben próbálunk helyesen élni, akkor mindig helyén tudjuk kezelni a nemzeti identitásunkat. Meggyőződésem, hogy csak azok tudnak jó nemzeti identitással élni, akik ezt a sorrendet, illetve Isten törvényeit a családban és a nemzetben helyesen kezelik. A jó nemzeti identitás az, ami az Istennek jó. Például az nem jó nemzeti identitás, ha valaki valamilyen izmust helyez a léte középpontjába.

Miért vezetnek félre a nemzet jelentős részét?

– Ez az egész világon így van, és nagy kihívást jelent az emberiség számára. A relativizmus és a globalizmus nem egyetemes létezési forma, mégis kezd teret nyerni az egész világban, ez ellen pedig küzdeni kell. Annak örülünk, hogy a kormányunk és Európában néhány másik kormány fölébredt, és igyekszik jól küzdeni a relativizmus és a globalizmus ellen. Ez nagyon helyes, bár nem is ez ellen kell küzdeni, hanem a jó, a keresztény értékekért. Így az ember a helyére kerül.

Az egyes emberek mit tehetnek azért, hogy el tudjanak igazodni a világban?

– Erre nagyon sok lehetőség van. Az nem jó, amikor az izmusokon keresztül mint egy marionett-bábut, rángatják az embert. Lehet, hogy közhelynek tűnik, de az Istenre és az emberre vonatkozó egyetemes törvényeket kell élni. Ekkor az ember jobban eligazodik, hiszen ezek helyes, társadalomformáló „forgalmi táblák”. Ezeket jól kell használni: ha az ember zsákutcába kerül, akkor tudja, hogyan kell rendbe tenni a dolgokat. Nagyon örülök, hogy a keresztény értékrend védelmében ébrednek Európában. Muszáj így tennie, különben szétesik. Lehet, hogy ezt egyszerűen látom, de mindig az egyszerű a

nagyszerű. Be kell tartani a keresztény élet személyre szabott és társadalomra szabott forgalmi rendjét, ami nagyon jól eligazít. Azt nem mondom, hogy ez nagyon könnyű a mai világban, de szerintem mindig nehéz volt. Viszont be kell vallani, hogy most a legnehezebb eligazodni.

Hogy kapcsolódik a művészet mindehhez?

– Kezdjük ott, hogy mi a művészet. Arisztotelész szerint, ha a cselekvésnek nincs önmagán túlmutató célja, akkor nem művészetről beszélünk. Az egyetemes cselekvés az igazi művészet. Nem nevezném művészetnek például a celebséget meg a sztárságot, ezek inkább emberi gyarlóságok. A művészet mindig a helyes értékrendben való cselekvés. Ha valaki egyetemesen akar élni, akkor azt a családban, a művészetben egyaránt meg kell tennie. Amíg a cselekvésnek nincs önmagán túlmutató, természetfölötti célja, addig csak valóságábrázolásról beszélhetünk. Ha van ilyen cél, például a feltámadás esetén, vagy ha az igazság mellett akkor is kiállok, ha bajom van, akkor a cselekvés végződhet happy enddel vagy szomorú tanulsággal is. De az örök értékeket mindvégig szem előtt kell tartani. Ilyesmivel mindenki szembesül a saját életében, különösen most, amikor dúlnak az izmusok a világban. Sokszor az egoizmus, az öntörvényűség győz ahelyett, hogy istentörvényű lenne az ember.

Ez az erkölcsi szemlélet átadható a nézőnek, az olvasónak, a tanítványnak, vagy ez mindenkinek egy saját útja?

– Természetesen átadható, és nemcsak lehet, hanem át is kell adni. Ez a feladat. Most már annyira széles a világ, hogy kötelező ezt átadni mindenhol, mindenkinek. Tanítani kell a szórakozást, és ezt a legnemesebb értelemben kell érteni. De mi a tanítás? A tanítás a morál és a bölcsélet. A szívre nevelni kell, az agyra okítani. A kettő együtt a tanítás. Két alapmű van segítségünkre: a szívre a Biblia, az agyra Arisztotelész Poétikája, a cselekvés művészete, ami pedig a bölcsélet. E kettőnek a harmonikus közvetítése a művészet, maga a jó cselekedet. A jó tanítás, a jó média-megnyilvánulás, a jó

családi, hazafias vagy személyes megnyilvánulás. Ez az emberiség örök feladata.

Többször nyilatkozta, hogy nem vállal el minden följánlott szerepet. Mi a döntő ilyenkor, erkölcsi kérdésről van szó?

– Minden szerepet elválllok, ha a mű egésze az igazságra irányul. József Attila tanácsolja Thomas Mann-nak, európai az európainak, hogy „az igazat mondd, ne csak a valódit”. Tehát az igazság fölötté áll a valóságnak. A valóság az, hogy megszületünk és meghalunk, az igazság efölött van. Az igazság az, hogy van örök élet, amihez a Földön érdemben hozzá lehet és kell járulni. Ez a feladatunk. Mindig minden nehéz szerepet, negatív, változó vagy pozitív karaktert elválllok ott, ahol az egész mű az egyetemes igazságra irányul. Nem kell deklarálni, de fontos, hogy a megtisztulás felé vezessen.

Ön mindig megvallja a hitét, legyen szó akár istenhitről, akár a nemzetbe vetett hitről.

Soha nincsenek kételyei?

– Mindenkinek vannak nehéz pillanatai. Előfordul, hogy az ember valamibe beleremeg, vagy nem ért valamit. A legfontosabb, hogy hit által jön a megigazulás. A hitet, mint a gyereket, óvó szeretettel kell gondozni. Így az ember a nehéz pillanatokban is, sírva vagy nevetve, de meg tudja tartani a hitét, az nem foszlik el. Gyarló emberek vagyunk mindannyian, küzdünk. Nekem se mindig sikerül megvallani a hitemet. Amikor például nem kellő szeretettel szólunk oda valakinek, akár a családban, akár a munkahelyen. Ez nem azt jelenti, hogy az igazságot nem kell határozottan kimondani, de ha túl keményre sikerül, az bűn. Akkor az ember hitében megremeg, mert bűnt követ el. Ezt igyekezni kell minél előbb rendbe tenni. Nekünk, katolikusoknak erre van módunk: a gyónás. Az iskolás gyerekeknek se kell kidobnia a leckeüzet, ha rácsöppenti a tintát, csak ki kell javítani a hibát. A javítás emberi dolog. Rosszul hagyni nem szabad, és mindig hinni kell abban, hogy ki lehet javítani. Ebben számos nagyszerű ember mutatott nekünk példát a Bibliában és azt követően is. Hit nélkül csak vergődés van. Nem lebecsülendő, de csak sebzett vergődés.

Chioggiái csetepaté (Fotó: Semsei Eszter)

Magyar filmek emlékezete ötvenhatról

A leállított idő

Kivételes alkalmakkor néhány nap kiemelkedik az idők monoton hullámzásából. Ilyen volt Magyarországon 1956 októberének vége és november eleje. Egy nép történelemformáló erőre kapott, tettének azonban akkor nem létezhetett folytatása. Búvápatakként vágyott viszont felszínre mégis az egészből az a csekélyke, ami fölött ügyetlen vagy éppen engedékeny cenzorok szemet hunytak. Amikor pedig – három és fél évtized múltán – már nem kellett volna külön engedélyért folyamodni, az embereket a rendszerváltás első lépcsőfokán egészen más foglalkoztatta, s a teljes változás illúziójában jobbára elsüllyedt az egykori történelmi pillanat. Meg egyébként is: ötvenhat forradalmi szabadságeszménye és tisztasága ugyan zászlóra tűzhetően loboghatott tovább, de az akkor megfogalmazott – immár időszerűtlen – célkitűzésekkel egyetlen valamirevaló párt sem tudott mit kezdeni, mártírsága ellenére Nagy Imre mögé pedig egyszerűen nem tudott mindenki felsorakozni. Maradt így a művészek és művészetek lelkiismeret-vizsgáló és -helyreállító szándékának lehetséges megvalósulása, egy értékrend megnyugtató tisztázása. Az 1990-es éveket megelőző, illetve követő időszakban a forradalom napjait mégis a prózai és színpadi művek sokasága örökíti meg, továbbá versek, naplók, zeneművek, dalok, s a fellendült levéltári kutatások nyomán megannyi újabb tény került napvilágra.

És ne feledkezzünk meg mindeközben a magyar emigráció teljesítményéről. Hazájától távol alkotott ekkor például Borbándi Gyula, Czigány Lóránt, Cs. Szabó László, Faludy György, Fejtő Ferenc, Ferdinandy György, Gömöri György, Határ Győző, Hanák Tibor, Kabdebó Tamás, Márai Sándor, Monoszló Dezső, Papp Tibor, Sárközi Mátyás, Tollas Tibor és Tűz Tamás – hogy csak néhányukat említsük. Közlési lehetőséget kínált a menekült íróknak, mondjuk a Látóhatár című folyóirat, amely arra törekedett, hogy egyszerűen a közérdekű kérdések megvitatásának

fóruma is legyen. Az 1956-os sajtóorgánumok közül igen népszerű volt továbbá a párizsi Irodalmi Újság és a müncheni Nemzetőr. Egyes számai hozzánk is eljutottak, és – persze titokban – kézzel kézre járt például kordokumentumokat közlő alapműként Aczél Tamás és Méray Tibor Tisztító vihar című könyve. Merthogy kiadványok is megjelentek, erről az Ujváry Sándor által még 1938-ban alapított Griff Könyvkiadó gondoskodott, amely 1952-től Münchenbe tette át székhelyét, valamint Püskiéket kell említenünk, akik koholt vádak miatt voltak kénytelenek emigrálni az Egyesült Államokba. 1974-ben New York magyar negyedében könyvesbolttal indultak, majd a rá következő esztendőben létrejöhett a Püski Kiadó, amely a disszidens szerzőgárdán kívül közreadta az akkori Magyarországon politikai okokból közlési lehetőségekhez nem jutott szerzők munkáit is. A Püski–Corvin Magyar Könyvesház meglehetősen gyorsan a Nyugaton élő magyarság egyik legjelentősebb szellemi központjává vált. Felsorolásunk nem lenne teljes annak megemlézése nélkül, hogy a jelzett időszakban nemcsak olvasni lehetett: beszívrogattak mindvégig recsegő-hullámzóan a mindennapokba a Szabad Európa Rádió és az Amerika Hangja magyar adásai, titkos szövetségbe szervezte a hallgatókat.

A műltfaggatásnak valószínűleg a film a leghatékonyabb műfaja. Mert legközelebb állva akár össze is kacsinthat a közönséggel. Az meg a színészekkel: Darvas Ivánnal például, aki a forradalom után az elítélt politikai fogoly szerepében szinte önmagát alakította Makk Károly Szerelem című, Déry Tibor szövege nyomán készített 1971-es filmjében, hiszen akkortájt maga is huszonnégy hónapot ült börtönben. Rajta kívül abban az alkotásban egyébként Darvas Lili és Törőcsik Mari nyújtott maradandót. Egy évvel korábban már vetítették Szabó István első színes filmjét, az Álmodozások korának és az Apának lényegében a folytatásaként a Szerelmesfilm című alkotását, amely lírai visszaemlékező jelenetek sorával érzékelteti Jancsi (Bálint András) és Kata (Halász Judit) szükségszerű elszakadásának történetét: Párizs és Budapest között nincs átjárás.

És készültek sorra ebben a tárgykörben más játékfilmek is: Szerencsés Dániel (1983), Szamárköhögés (1987), Napló apámnak, anyámnak (1990), Mansfeld (2006) vagy A berni követ (2014) például, valamint szinte áttekinthetetlen mennyiségben a dokumentumfilmek. Két munkát azonban külön is kiemelnénk. Az egyik az 1947-ben született Gothár Péter (számos film, színdarab és tévéjáték rendezője) alkotása, a Megáll az idő, amely 1981-ben került a mozikba. Abban feltérképezve a „csak húzzuk meg magunkat” tanács ellenében a lázadás anatómiája a

rendszer (a kádárizmus) ellen. Amennyiben ez a lázadás egyáltalán lehetséges: a kamaszodó fiatalok számára adott ugyan alaphelyzetként a kitörés lehetőségének reménytelensége, hiányzik azonban a minta, az igazodás példája és bizonyossága. Mindez gimnáziumi helyszínnel történik, meg a házibulik rock and roll, kólás félhomályában – és még valahol hatvannyolc előtt, annak szemérmesen leplezett nyitányaként. A valóság burkának felnyitását és az egyre duzzadó sérelmek világos kimondását ekkor egy jelentős (nép)réteg sűrűsödő életérzése már elementárisan követelte, vagy legalábbis elvárta, az ország központi vezetése pedig nyilván úgy mérte fel, hogy az ilyen filmek egyenesen feszültségoldók is lehetnek. Fiatal csapat készítette ezt a filmet, Gothár ekkor csak 34 éves, az operátor, Koltai Lajos mindössze egy évvel „idősebb”, miként a forgatókönyvíró Bereményi Géza is, aki amúgy egykori naplóját is felhasználta, hiszen a film cselekményének idején (1963-ban) lényegében mindhárom alkotó azonos korú volt a vásznon megjelenő kamasz főhősökkel. De hát ötvenhat is jórészt a fiatalok lázadása volt.

Másként idézi meg a kort Bereményi Géza (rendező és forgatókönyvíró) filmje, az Eldorádó, elsősorban egy beszűkült világ lepusztultságát láttatva. Kardos Sándor operátor térdmagasságban elhelyezett kamerája pásztáz elavult tárgyakon, suhan át sivár utcákon és homályos tereken, mi pedig állandóan belebotlunk a portékáit kínáló, sátras, deszkabodós nyüzsgő piac adok-veszek világában ténfergő emberformájú szenvtelenség-hordozókba. A kiszolgáltatottakba, akik állandó légszomjukat már nem is érzékelik. Amúgy a józsefvárosi Teleki téren lennének, a múlt század negyvenes éveinek második felében, és a gögös, rártati Monori Sándor a piac királya. Aki két marék ékszerrel eltávolítja lánya semmirekellő férjét, egy aranyrúddal pedig megmenti diftériajárványban megbetegedett, majd már halottá nyilvánított unokája életét. A színész Eperjes Károly teljesítménye egyszerűen szenzációs – egyébként harmincévesen játszotta el a Bereményi akkor ötvenesztendő nagyapjáról mintázott Monori Sándor szerepét. Azt a

Sinkovits Péter

figurát, aki úgy gondolja, pénzért minden megvehető, s az arany diktál. A film Sanyi bácsija elővesz egy rúd aranyat, és azt mondja: „Ez az, ami ember és ember között különbséget tesz.” A tétel egy ideig tartja magát, később azonban visszájára fordulva minden megváltozik. Ahogy vesszük – mondhatnánk utólag. Merthogy az Eldorádó 1988 második felében készült el, és szerzője akkor semmiképpen sem gondolhatta, hogy Monori személyében voltaképpen egyszersmind sikerült megalkotnia a majdani nyereszkedő, ügyeskedő, mindenkin átázoló „vállalkozó” prototípusát. Közben pedig – leírásokból tudjuk – a cselekmény színhelyeként a tér is jócskán megváltozott. Avagy (ezúttal már felrúgva a „megáll az idő” elméletét) alkalmazkodott a kor változókonyságához. A hely neve eredetileg Baromvásár tér volt, ahol már a XIX. század eleje óta működött piac. Később Széna térnek, majd Zsibárus térnek is hívták. A piac mára megszűnt, helyén egy német szupermarketlánc üzlete áll. Másfelől az idő meg – furcsa fintorként – mintha egyenesen visszafelé venné az irányt, a film elejéhez: úgy tűnik, hogy az arany például ismét értékes. De ez már a magyar filmművészet újabb korszakának terepe.

Fiktív levelek

Egyszemélyes szigetek

GÉBER LÁSZLÓ: A SZIGETLAKÓ

„Amor fati”
(Friedrich Nietzsche)

Fiktív levelek. 68 darab. Kinek? Nekünk. Géber László palackpostái a tömörség erejével hatnak. Minden egyes szentenciája szinte a bőrünk alatt pulzál, ugyanis megértjük/megéljük a narrátor léthelyzetét. A Szigetlakó elbeszélője sok problémával szembesül és küszködik, már-már a saját passziótörténetét írja. A szürkehályogos, fekete felhőborította Újvidék tájain, utcáin járunk, amikor minden egyes ember, érzet, történet, illat és mozdulat megérinti a levelek íróját, aki egzisztenciális válságából nem tud kiutat találni, aki szenved. Miért írja ezeket a leveleket? Ő maga sem tudja. Viszont mégis azt a következtetést vonhatjuk le, hogy egy önmegértési folyamat közepébe csöppentünk bele, mi, palackposta-olvasók. Költők és filozófusok mondatait, elveit olvashatjuk a levelek soraiba ágyazva, melyek szintén a tisztánlátást hivatottak szolgálni. Ezek mankóként funkcionálnak, ezek a bizonytalanság ellenszerei.

A feladó nem vár választ. Miért? A posta a véletlenek folyamán jut el egy-egy olvasóhoz, a címzetthez. A hullám sodorhatja, összetörheti a palackot, az üzenet meg is semmisülhet. Lehet, hogy csak egy része jut el épségben a címzetthez. A másik opció, hogy ha partot is ér, és megtalálják, lehet, hogy visszadobják vagy elégetik. Milyenek ezek a levelek? Miről szólnak? Tulajdonképpen mindenről. Az életről. A pillanatnyi impressziók által befolyásolt gondolatokról, emlékekről. Többek között súlyos filozófiai problémákat is boncolgatnak, melyek labirintusából néha nincs is kiút, és önmagukat megmagyarázva semmisítik meg magát a levelet.

A sorok alapvető érzése a hontalanság és a létbizonytalanság, ezt az egymásba forduló mondatok is érzékeltetik,

szinte egybefolyik a szöveg. A kérdések újabb kérdéseket vetnek fel. A gondolatok újabb, lesújtó gondolatokat szülnék. Így alakulnak ki ezek a filozófia töltettel rendelkező, egzisztenciális válságba került író fragmentumai. Húsba maró, hiperrealista képek sorai tárulnak elénk.

Beszéljünk arról, hogy hogyan is aposztrofálódik a levelek olvasója. Minden egyes levél megszólítással kezdődik: „Kedves Szigetlakó...” és mindig jókívánsággal vagy tanáccsal fejeződik. A sziget toposza tulajdonképpen már az ősi kultúrák alapjaiban gyökeret vert, az irodalomban pedig külön szakirodalma van. Jankovics Marcell gondolataihoz igazodva tulajdonképpen arról van szó, hogy a sziget fogalmunk az elszigeteltséget jelenti, természetesen emellett még sok mást is (JANKOVICS 2001). Géber László tollából valamilyen hasonló elméletek születtek, ugyanis a narrátor által megnevezett sziget maga a tisztaság, a harmónia, a szigetlakó tudata pedig tabula rasa. Ő testesíti meg a minden emberi gyarlóságtól mentes, szabad egyént.

A víz hullámai egybemossák a fantáziát és a regénybéli valóságot. A sziget és a lakója egy utópisztikus világ alkotóelemeiként funkcionálnak, a feladó már álmaiban is róluk álmodik. Néha már a kegyetlen mindennapokon is felülkerekedik, homályos sávot húzva a fantázia és a realitás között. A tollat forgató elbeszélőnek egyik jellemzője az állandó szkepszis. Folyton attól a gondolattól szenved, hogy ha valaki felleli ezeket a palackokat, akkor értetlenül áll majd előttük, képtelen lesz a megértésükre, így az ő írói ambíciójának értelme veszik. Továbbá abban se biztos, hogy az, amit és ahogyan gondol, helyes. A

politikai eszmefuttatásai során arra a következtetésre jut, hogy nem létezik független személyiség, miért nem? Mert valamilyen stigma úgyszólván éri testét. Nem lehet állásfoglalás nélkül elméletalkotónak lenni, hallhatjuk ezt sokszor.

Az említett témák mellett az egyik legfontosabb szegmensek közé tartozik a poétikával kapcsolatos eszmék kifejtése. A versek közepszerűsége az egyik legnagyobb bűnök közé sorolandók, ugyanis a legjobb költők a „vérükkel írnak”, míg a kortársak csak puffogatják a közhelyeket, üres szavakat. A líra eszközeinek ismeretei hiányában a vers csakis satnya lehet, értelmetlen és unalmas. De ez az elsatnyulás nem csak a költészetben üti fel a fejét, hanem a mindennapjainkban is igen kártékony, pl.: a gyereknevelésben. Ugyanis az hámozható ki a levelekből, hogy ennek az elsatnyulásnak köszönhetően vándorolnak el a fiatalok, ugyanis nincsenek tudatában annak, hogy milyen is igazán hontalannak és idegennek lenni. Természetesen ez nem egyedül az ő hibájuk, hanem a neveltetés sikertelenségének tudható be. Ezt a fonalat folytatva a demokráciáról, mint államformáról értekeznek, annak fogyatékoságáról szól. S tulajdonképpen ebben a nagy, szürke kőfalakkal zárt világban akkor lehet az ember igazán szabad, ha pillangóvá változik és szárnyal. Ismét Jankovicshoz nyúlnék, tételezzük fel, hogy minden ember egy sziget, akkor tehát emberszigetek vagyunk, pontosabban egyszemélyes szigetek. Ezek a szigetek mindig távolabbra és távolabbra kerülnek egymástól (JANKOVICS 2001). A közöttük lévő víz pedig hajózhatatlanná válik. Géber kötete tulajdonképpen arra figyelmeztet minket, hogy próbáljunk egymás mellett, s ne egymás ellen létezni. S az egyes szigetek közötti hullámozó tengert tegyük járhatóvá és élhetővé.

Felhasznált irodalom: JANKOVICS Marcell 2001. A rejtelmes sziget. Magyar Irodalmi Lap <http://www.irodalmilap.net/?q=cikk%20rejtelmes-sziget-o> (2018. 10. 11.)

A történelem megváltoztatható emlékezetkonstrukció

A történelem beteljesítői

Sáfrány Attila

Sohasem támadt károsabb és veszélyesebb gondolat az európai eszmetörténetben, mint az a vakhittel hirdetett vélekedés, hogy a történelemnek valamiféle elképzelt végállomás felé kell haladnia. A tapasztalatok világosan mutatják, hogy miért. Először még csak a gondolkodói önteltségről volt szó, töprengőkről, filozófusokról, akik tudásgöggel eltelve úgy vélték, hogy hiányos emberi megértési képességükkel sikerült kifürkészniük a világtörténelem célját. A tévúton továbbmenve nem sokat kellett várni a gondolatok és a cselekedetek között kapcsolatot kereső önjelöltek jelentkezéséig, akik már nem elégedtek meg a történelem értelmének a bölcséleti kifejtésével, hanem annak a beteljesítése felé is megtették az első sötétben tapogatózó lépéseket. Kis idő múlva megjelentek a tettek emberei, ők megvetették az üres filozófálgatást, konkrét cselekedeteket, minél gyorsabb megvalósítást követeltek. Mihelyt az I. világháború zúrvarára lehetőséget teremtett rá, azonnal színre léptek, és a cél szentesíti az eszközt elvét vallva meg is valósították a „boldog társadalmat”, beteljesítették a történelmet (Ez a világmegváltó, forradalmárokat tömörítő kisebbség nevezte magát többségnek: bolseviknak.). Igaz, a benne élni vagy halni kényszerülő kárvallottaknak egyáltalán nem tűnt boldognak, sem beteljesítettnek az, amit erőszakkal rájuk kényszerítettek, de ezt a letagadhatatlan szépséghibát könnyedén meg lehetett magyarázni, csak rá kellett mutatni minden baj okozóira, az ellenforradalmárookra, mondván, ők a megvalósulás kerékkötői. A boldog jövő ezen elvakult ellenségeit a „nagy és szent eszme” éber őrei annak rendje és módja szerint félreállították a társadalomból, ez vagy kivégzést vagy a Gulagok egyikébe való száműzést jelentette.

Hegeltől Marxig és Engelsig, majd tőlük Leninig és Sztálinig egyenesen vezetett az út. A történelem beteljesítésének a vágya kebeltestvérekké teszi, csak a keresésmód választja el őket egymástól. Hegel gondolati úton, Marx és Engels gondolattal, szóval és cselekedettel, míg Lenin és Sztálin a cél szentesíti az eszközt elvét vallva gaztettektől sem visszariadó tettekkel harcolt a történelem beteljesítéséért.

Vágy a harmadikságra

Az európai eszmetörténetben gyakran a hármas számhoz kapcsolják a beteljesülést. A hármas a mitológikus látásmódban a teljesség száma. Transzcendenst visszautkíró egységnek számít, akárcsak az egy. A keresztény hitben e két számra épülő szentháromság csak a IV. században véglegesült, egyedül csak paradoxonokban fejezhető ki tana. A trinitológia megfogalmazása szerint az Atya, a Fiú és a Szentlélek egy Isten három személyben. A szentháromságot elsőként egy a XII. században élt nagy hatású itáliai szerzetes, Gioachino da Fiore vetítette rá a történelem menetére, szerinte három korszaknak kell követnie egymást a világban: az első az Atya korszaka volt az Ószövetségben leírtak szerint, a második a Fiú Jézussal kezdődő korszaka, a harmadik pedig a maga korát követően eljövő, (üdv)történelmet beteljesítő éra, a Szentlélek korszaka lesz.

Kevés szó esik arról, hogy a hegeli filozófia hármasság tanát (tézis, antitézis, szintézis) a szentháromsággal kapcsolatos töprengések is inspirálták. A trinitológia szerint az Atya a mennyben trónoló, a Fiú a világban megtestesülő, a Szentlélek pedig a menny és a földi világ között közvetítő isteni személy. Ugyanez a felépítése Hegel hármasság tanának is. A tézis a tiszta eszme, az antitézis az eszme megtestesülése, a szintézis pedig a kettő együttessége a megszüntetve megőrzés formájában (A közvetítés Hegelnél tehát létrejövéséig valósul meg kialakítva a kettőből szintézissel egy harmadik minőséget.). Kísértetiesen emlékeztet ez a szentháromságtanra azzal a lényeges különbséggel, hogy a berlini egyetem egykori ünnepezt filozófus-királya a bölcséletéből kizárja a transzcendens dimenziót. Historikus filozófiai immanentizmusának az üdvтана is ennek a

jegyében fogalmazódik meg egyfajta transzcendens dimenziót nélkülöző gnosztikus jellegű megszabadulás-tanként, amely a történelemben ér végcéljához azzal, hogy a véges emberi szellemben öntudatra ébred a maga hosszú létezésútját bejárta Világszellem (Pontosan fordítva, mint a megvilágosodást kereső keleti vallásokban vagy a gnoszticizmusban, azokban ugyanis a cél az, hogy az ember ébredjen rá azonosságára a létezés forrását képező Valósággal, amit különböző neveken neveznek.).

Az újkori totalitárius gondolkodás alapvetését lerakó hegeli bölcsélet az eszme történelemben kibontakozó önfejlődésének láttatja a hármasságot. A harmadik (az ellentéteket megbékítő szintézis) a beteljesült állapotot, a végcélt jelzi filozófiájában. A mesterét megtagadó, annak bölcséletét úgymond a talpára állító Marx fordítja át a hegeli immanentizmus gnosztikus jellegű megszabadulás-tanát egy keresztény mintájú, de istentagadó, materialista üdvösségtanná. A hegelianusként indult Karl Marx a dialektikus bölcséletből kiindulva dolgozta ki osztályharcról szóló bölcséletét, amely már nem ragaszkodott a háromhoz, mint bűvös erejű, beteljesítő számhoz. Ő a számok közül a kettőnek (az osztályharcnak) és az egynek (az osztály nélküli társadalomnak) a megszállottja volt. Nem fogunk azonban meglepődni azon, hogy a marxi-engelsi bölcséleti konstrukció kerete a hegeli hármasság tan egyfajta materialista változata. Ez is azt bizonyítja, hogy a mester gondolati alapvetésétől még az őt materializmusával tudatosan megtagadó tanítványnak sem volt könnyű elszakadni.

Marx és Engels Hegel hármasság tanára alapozták bölcséletük egész vázát. Filozófiájuk szerint három nagy korszak követi egymást a történelem beteljesülése felé vezető dicsőséges úton: az első hosszú, történelem előtti korszak az őskör osztály nélküli társadalma volt (tézis), ezt követte másodikként a voltaképpeni történelmi éra, az osztálytársadalom korszaka, amelyen belül három fázist lehet megkülönböztetni (antitézis), a harmadik, lezáró korszak pedig a történelmet beteljesítő történelem utáni kor, a kommunizmus boldog korszaka lesz, amely a megszüntetve megőrzéssel visszatér az osztály nélküli séghez (szintézis).

Valójában tehát Marx és Engels gondolkodásában is a harmadik korszaknak jut a kitüntetett lezárói szerep.

A történelem beteljesítésének a téveszméjéről álmódó totalitárius diktatúrák szintén fölöttébb kedvelték a hármas számot. Ez sok tekintetben megmutatkozott, így például a keresztény körmenetek mintájára szervezett utcai felvonulásokon legtöbbször három vallási hittelt tisztelt személy képét hordozták a menet élén: Marxét, Engelsét és Leninét, vagy Marxét, Leninét, és Sztálinét, vagy Leninét, Sztálinét és Rákosiét. A pillanatnyi ideológiai-politikai nézőpont és a helyszín határozta meg, hogy kinek az arcképe lehetett azon a három kommunista ikonon.

Önmaguk világmegváltói szerepét szintén a hármas számmal fejezték ki a történelem-beteljesítők, mind a jobboldaliak, mind a baloldaliak, emiatt jelent meg a náciánál a Harmadik Birodalom kifejezés, a kommunistáknál pedig ezért éledt fel új alakban – nyíltan ugyan soha be nem vallottan – a harmadik Róma eszméje. Az előbbi a hitleri német állam félhivatalos elnevezése volt, az utóbbi, amint arra Bergyajev, a bolsevik gondolkodásmód kiváló ismerője meggyőzően rámutatott, a szovjet kommunistáknak jelentett világmegváltói szerepükről vallott hitük számára megerősítést.

A harmadik Róma kifejezésnek eredetileg semmi köze sem volt a kommunista messianizmushoz. Az első Róma, az Örök Város uralta Római Birodalom nagyjából ezer évig állt fenn. Utódja Konstantinápoly lett. A mai Isztambul, a Nagy Konstantin császár által Kr. u. 330-ban alapított város ezen a néven ismert, bár hivatalosan Új Rómának

nevezték. A történelemkönyvekben Bizáncként emlegetett Keletrómai Birodalom szintén nagyjából ezer évig létezett. Kínálta magát a gondolat, hogy a harmadik Róma is ezer évig fog fennállni, és ez ugyanaz az ezeréves birodalom lesz, amelyről János jelenéseinek a könyve, a Biblia utolsó könyve jövendöl (Jel 20,1–4). Ezen az érvelési úton továbbhaladva a megválaszolható kérdés már csak az volt, melyik város és általa vezetett birodalom szerezheti meg magának a harmadik Róma kitüntetett címet.

Filofej pszkovi szerzetes XVI. század elején írt levelében jelenik meg a gondolat, hogy „Moszkva a harmadik Róma, negyedik pedig nem lesz”. A szerzetes a történelemösszegző, de egyúttal történelemformáló mondatban arra utalt, hogy miután 1453-ban Konstantinápolyt elfoglalták a törökök – amivel Bizánc, az ortodox kereszténység középkori védelmezője is megszűnt létezni – azután a civilizációs örökösnek, Moszkvának (és az akkor kiépülő Orosz Birodalomnak) kell átvállalnia, a sorban harmadikként, ezt az oltalmazói szerepet. A mondat második része – negyedik pedig nem lesz – egyértelművé teszi, hogy Filofej is beteljesülésként tekintett a harmadikságra.

Így voltak ezzel a XX. századi totalitárius diktatúrákat kiépítő forradalmárok is. A harmadik, utolsó nagy birodalom megteremtése, vagyis a történelem beteljesítése céljából két véres kísérlet is zajlott a második ezredév végén, a két világi álmessias, Hitler és Sztálin vezetésével. Soha annyi szenvedés és soha akkora pusztítás nem érte Európát, mint amennyi e két Vezér működése alatt.

Az igazhitűek egységes és szent keresztény birodalmáról, az egyetemes keresztény küldetés beteljesítőjéről szóló vallási tartalmú eszme, amely megfogalmazódott Filofej pszkovi szerzetes fejében, a Konstantinápolytól önállósuló orosz ortodox egyház hivatalos ideológiájává vált. Az orosz bolsevikok – a gondolat keresztény tartalma és cári hatalmat szentesítő volta miatt – a harmadik Róma kifejezést nem használhatták, ám ez nem akadályozta őket abban, hogy „kölcsonvegyék” az eszméből, és terjesszék a saját rendszerükre kivetítve az orosz nép történelmet beteljesítő küldetésének a meggyőződését, ami immár nem az igazhitű egyetemes kereszténység, hanem az igazhitű és nemzetek fölötti, azaz szintén egyetemes kommunizmus eljövendő világalulmi szerepéről zengedett. Az átvétel azért volt kézenfekvő, mert a maga módján az orosz bolsevizmus is egyfajta materialista üdvtan volt. Minden istenhívó és nem istenhívó vallást tagadott, maga viszont kiépített személyi kultuszával egy messiáshívó, apokaliptikus – de ateista – politikai vallásként működött.

A benne hívők szemében a német Harmadik Birodalomnak is harmadiksága adta meg a különleges rangját. A szókapcsolatban szereplő számnév hozta tudtukra, hogy ez az a hön vágyott, minden célt beteljesítő birodalom, amit nem lehet már felülmúlni. Az első a Szent Római Birodalom (ismertebb nevén a Német-római Birodalom) volt, amit másodikként követett, mintegy hidat képezve az első és harmadik között, a bismarcki Német Császárság, és a német birodalmi küldetést beteljesíteni hivatott hitleri Németország zárta volna másodikként a sort. Az első birodalom keresztény és – legalábbis elnevezésében – szent volt, a második polgáriásodó és a németiség egyesítője, a beteges gondolkodású szintézisüket megalkotó harmadik fajelméletével egyszerre tekintette magát „szentnek” (fajtisztának) és minden németek birodalmának.

A náciizmus politikai vallása a fajelmélet újpogány ideológiájára alapozódott. Célja egyfajta rasszista kasztrendszer létrehozása volt a középosztályra és a nemzetiszocialista pártra támaszkodva. Az indiai varnák fogalomtárával élve a felsőbb osztályokat, a papokat, tudósokat (a brahmanákat) és az államirányítással megbízott hatósági réteget (a ksatrijákat) a náci pártideológusok és pártkatonák testesítették volna meg; a köznépet (a vaisjákat) a középosztályra támaszkodva egységesített homogén német nemzet; a legalsóbb réteget pedig a Németország által meghódított germánokból, szlávokból stb. álló szolganép-had (a sudrák) képezték volna. Az utóbbiak között kivételezett

A történelem megváltoztatható emlékezetkonstrukció

helyzetet „élvezhettek volna” az árja vérű germánok. Így nézett volna ki a nemzetiszocialista ideológia szerinti Harmadik Birodalom kasztrendszer, ha a Führer örült elképzelése megvalósul. A társadalomból kitzasztott, pusztulásra ítélt rétege is meglett volna ennek a fajleméletem alapuló társadalomszerveződésnek, a páriák osztályába a zsidók, a cigányok, a négerék, valamint a homoszexuálisok, a fogyatékosok sorolódtak volna.

Az első Szent (azaz vallási értelemben Tiszta) Római Birodalomból ezen az erőszakos úton kellett volna a Harmadik (Fajtisztá, azaz világias, vér szerinti értelemben Szent) Birodalomnak kialakulnia.

Ha félretesszük a számmisztikát, akkor a napnál is világosabb, hogy a hármas számot nem illeti meg semmilyen kivételes szerep. Mi jön a harmadik után? Nem a beteljesülés, hanem a negyedik, azután pedig az ötödik, a hatodik, a hetedik és sorolhatnánk véget nem érően. Ez következik logikusan a számsorból, az egyesnek, a hármasnak, a hetesnek vagy a tizenkettesnek csak akkor kezd el az ember különleges jelentőséget tulajdonítani, ha a transzcendens tartalmakat mint egységeket belevetíti a számokba, azaz ha misztikusan és allegorikusan kezd el gondolkodni.

Ugyanez a helyzet a harmadik történelemben elfoglalt helyzetével kapcsolatban. A harmadik Róma után logikus sorrendben a negyedik Róma következhet. A civilizációs átörökítés sorában az első Róma az eleinte egységes, később keleti és nyugati részre oszló Római Birodalom volt; a második Rómának, azaz az első civilizációs örökösének keleten a Konstantinápoly vezette Bizánc, nyugaton pedig a Német-római Birodalom és a franciák, angolok uralta középkori Nyugat-Európa számított; az átörökítési sort folytató harmadik Róma elnevezéssel keleten a Moszkva vezette Orosz Birodalom, nyugaton pedig szintén a franciák, angolok és németek-osztrákok irányította újkori Nyugat-Európa illethető. A kérdés korunkban korszakváltáshoz ért, vagyis csak az, hogy miként fogják hívni a római és a görög civilizáció harmad-generációs örökösét, a nyugati negyedik Rómát: Európai Egyesült Államoknak vagy az Európai Nemzetek Közösségének? Netalán Eurisztánnak? A demográfia kérelmetlen törvényszerűségei alapján az utóbbi, súlyos belső konfliktusokat valószínűsítő lehetőséget sem lehet kizárni. Ha viszont ezt a ma még a legtöbb nyugati számára hihetetlenül hangzó változatot hozná a jövő, akkor megszakadna a civilizációs áthagyományozódás sora, Eurisztánnak legfeljebb annyi köze lenne a görög-római-keresztény szellemi alapokon nyugvó Európához, mint amennyi köze volt és van az oszmán-török hódítással létrejött Törökországnak az egykor

fényesen tündöklő és öröknek hitt Bizánchoz.

Európa keleti felével kapcsolatban is három jövőkép tűnik jelenleg reálisnak: az egymást kizáró első két lehetőség az, hogy a történelmi hagyományokat folytatva megújult formában fennmarad a Moszkva vezette centralizált Oroszország, vagy létrejön a további részekre bomló, decentralizált kelet-európai civilizációs egység. A harmadik lehetőség a Ruszisztánná való lassú és konfliktusokkal teli átalakulás lehet, amivel keleten is megszakadna az civilizációs átörökítés sora.

És mi lesz eközben Közép-Európával, ahol mi is élünk?

A választ ezekre az egyelőre még nyitva álló kérdésekre a jövő történelemből fogják megírni száz-kétszáz év múlva – ha lesznek még akkor történelemből – vélhetően a győztesek, hiszen a történelmet eddig mindig a győztesek írták, ők pedig egészen másként látják ugyanazt a helyzetet, mint a vesztesek.

A kivetült cél

A történelem, amint azt számtalan tapasztalat igazolja, egy könnyedén megváltoztatható emberi emlékezetkonstrukció. Az embervilág történéseinek a leírójaként a mi szerkesztői munkánknak a terméke, akárcsak a személyes emlékezet. Kiemeléssel és felejtéssel, eszményítéssel és befeketítéssel, felnagyítással és lekicsinyléssel, kitalálással és hamisítással tetszés szerint alakítható. E tekintetben legfeljebb arról lehet és kell is vitát kezdeményezni, hogy a tényszerűségekre törekedve vagy különféle érdekeket kiszolgálva szerkesztettek-e a történészek nevezett múltleírók. Azaz arról kell diskurzust folytatnunk, hogy hiteles történelmet írtak-e rólunk és őseinkről, vagy nem.

Emberként a világ létezésének sem ismerhetjük a végső célját. A véges érzékelői és megértői képesség számára egy kaotikus, érthetetlen forgatag a világ, amelynek csak egy szűk, bennünket közvetlenül érintő részét vagyunk képesek érzékeinkkel észlelni és megértésünkkel birtokba venni. Így van ez a történelemmel is, amelynek emberként sem a célját, sem az okát nem tudhatjuk. A keresztény hit szerint e kettő ismerete egyedül a Mindentudó lényre tartozhat, az pedig nem az ember.

A filozófusi hübrisz történelembeteljesítő

vágyálmai a belső emberi célt kivetítették a történelemnek nevezett általánosító és tetszés szerint alakítható múltleírásba. Ezzel a célt elidegenítették a gondolkodó lénytől, miközben a vágyott földi mennyország helyett a földi poklot hozták létre a történelem beteljesüléséről szóló bölcséleti mesékkel és a megvalósításukat célzó véres kísérletekkel.

Nem a történelemnek kell beteljesülnie az emberek által, ahogyan ezek a józan ész haladási pályájáról letért, vallási tanként felfogott filozófiai elméletek vélik, hanem az embernek a történelem pillanatnyi állásában, amit hic et nunc egyszerűen az élet terepének élünk meg.

E bejárására nekünk szánt utat nevezik keresztényi szellemben emberi küldetésnek. Ez a mi beteljesítendő, személyre szabott életutunk, amely kizárólag az út önkéntes vállalásával válhatott a miénk (Ennek az önkéntes vállalásnak a bizonyítéka a megszületésünk.). Az az önmagát szeretetként kinyilatkoztató felsőbb akarat ugyanis, amely a keresztény tanítás szerint a történelmet irányítja, soha semmit sem kényszerít rá erőszakkal az emberre. Ő a lény beleegyezését kéri, és nem lesz bosszúállóvá akkor sem, ha szabad akaratánál fogva ellene szegül a gondolkodó lény (utólag megtagadva a megszületésével igazolt előzetes vállalását). Büntetni is önmagát bünteti az ember ellenszegülésével, hiszen az ellentmondás a jónak szükségképpen a poklot teremti meg kívül és belül: a földi poklot az erőszakkal feldúlt világban és (talán a halál után sem elmúló) lelkiismereti gyötrődés poklát a lélekben.

Ezek az állítások ugyan nem keresztény dogmák, de a szeretet természetéből ezeknek kell következnie.

A történelem hit szerinti irányítójának szeretetből fakadó erőszakmentessége és a történelmet tűzön-vízen át beteljesíteni akaró vakbuzgó forradalmár erőszakossága talán a legfontosabb különbség a kétféle világalakítói (és megváltói) akarat között. A történelembeteljesítő forradalmárok (tév)eszmék megvalósítása érdekében mindig készen álltak leszámolni azokkal, akik szembe mertek szállni az általuk vakhittel hirdetett „nagy és szent céllal”. Csak alkalmazott erőszakmódszereikben különböznek ezek a társadalom békéjére nézve közveszélyes emberek, nem a beállítódásukban. E világmegváltói forradalmi attitűd lényege, hogy a valóságot erővel (tév)eszmék képére akarják átalakítani. Mindenkor és minden helyzetben. Ahelyett, hogy a világ és a létitkok megismerésére törekedve eszméiket igazítanák

Desiré Central Station 2018

Desiré Central Station 2018

nemzetközi regionális kortárs színházi fesztivál
Szabadka, 2018. november 23. – december 1.

november 23., péntek

19:00 Jadran Színpad
Újvidéki Színház – Novosadsko pozorište
Hasszán aga felesége
Ljubomir Simović drámája nyomán
Rendező: Urbán András

21:30 Kosztolányi Dezső Színház
EnKnapGroup (Ljubljana)
Dark union
Koreográfus: Nagy József

november 24., szombat

19:00 Jadran Színpad
Ulysses Színház (Brioni)
Euripidész: Bakkhászok
Rendező: Lenka Udovički

november 25., vasárnap

17:00 Kortárs Galéria Szabadka
MONTAЖ\$TROJ (Zagreb)
Zlatko Paković: Krleža, ili što su nama zastave i
što smo mi zastavama, da tako za njima plačemo
Rendező: Zlatko Paković

19:00 Jadran Színpad
Szlovén Ifjúsági Színház (Ljubljana)
Lars von Trier: Idióták
Rendező: Nina Rajić Kranjac

21:30 Kosztolányi Dezső Színház
KUD Moment-Zavod EN-KNAP (Szlovénia)
Hero 2.0 – The performance of all performances
Szerzők és előadók: Uroš Kaurin és Vito Weis

november 26., hétfő

19:00 Jadran Színpad
Kerempuh Szatirikus Színház (Zágráb)
Luigi Pirandello: Hat szereplő szerzőt keres
Rendező: Oliver Frliji

21:00 Kosztolányi Dezső Színház
Via Negativa (Ljubljana)
365falls
Rendező: Bojan Jablanovec

november 27., kedd

19:00 Jadran Színpad
BNP Zenica
Zlatko Paković: Bojte se Allaha: smisao života i
smrti Čamila Sijarića
Rendező: Zlatko Paković

21:00 Szabadkai Gyermekszínház
Porodica bistrih potoka (Szerbia)
Intima
Rendező: Božidar Mandić

november 28., szerda

19:00 Jadran Színpad
Compagnie Cécile Loyer (Franciaország)
A hiány pillanatai
Koreográfus: Cécile Loyer

21:00 Kosztolányi Dezső Színház
Akhe Mérnöki Színház (Szentpétervár)
Diktatúra

november 29., csütörtök

19:00 Kosztolányi Dezső Színház
Tünet Együttes (Budapest)
SÓVIRÁG - avagy a létezés eufóriája
Rendező: Szabó Réka

21:00 Jadran Színpad
Naroden teatar Bitola
Noé (új) Macedóniája
Rendező: Kokan Mladenović

november 30., péntek

19:00 Jadran Színpad
Naroden teatar Bitola
Doktor Faust
Christopher Marlowe: Doktor Faustus tragikus
históriája alapján
Rendező: Urbán András

21:00 Kosztolányi Dezső Színház
Szabó Veronika: Queendom
Rendező: Szabó Veronika

december 1., szombat

19:00 Kosztolányi Dezső Színház
Tünet Együttes (Budapest)
Burok - a táguló idő összehúzódsai
Rendező - koreográfus: Szabó Réka

21:00 Jadran Színpad
Laibach koncert

+
Desiré Akadémia
Kortárs Galéria Szabadka
Beszélgetések, előadások, prezentációk, workshop

FORDÍTÁST LEHETŐSÉG SZERINT BIZTOSÍTUNK.
A MŰSORVÁLTOZTATÁS JOGÁT FENNTARTJUK.

Szervező: Kosztolányi Dezső Színház, Desiré Egyesület
A Kortárs Művészetért

Főtámogató:
Szabadka Város, Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
Támogatók: Szerbia Kulturális Minisztériuma, Tartományi
Kulturális és Tájékoztatási Titkárság, Nemzeti Kulturális
Alap, Magyar Nemzeti Tanács

A Kosztolányi Dezső Színház, a Desiré Villamosa
programsorozat és a Desiré Central Station fesztivál a
Magyar Nemzeti Tanács kiemelt jelentőségű
intézménye/rendezvénye.

desirefestival.eu
facebook.com/DesireCentralStationFestival
instagram.com/desirefestival

